Obligāts kontroleksemplārs

VISU ZEMJU PROLETĀRIEŠI, SAZIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU UN MĀKSLINIEKU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1946. G. 1. FEBRUĀRĪ Nr. 5 (55)

Septiņi vācu kraukļi

Raiņa «Zelta zirgā» stikla kalnā septiņi kraukļi domā, ka Saulcerīte, kuŗas tēlā ietverta latviešu tautas brīvība, nekad vairs necelsies. Viņi sarunājas: «Tā ir bijis, tā paliks. Aizmiga un guļ uz mūžiem. Viņas sirds ir klusa un bez pukstiena, un virsū uzstādīta sastingusi vizbulīte. Viņas lūpas ir bālas un bez dvašas, un aizslēgtas cieti.»

Tā domāja vācu kraukļi, kas pēc vairāk kā septiņiem gadsimtiem gatavojās izdzēst mūsu tautas dvēseli. Kāškrustnieki stāvēja ar cirvjiem pie latviešu ozola, kam šķīda asiņainas skaidas, mūsu brāļu dzīvības.

Mēs izturējām, mēs izglābāmies no nāves briesmām. Mēs izturējām, kā bijām izturējuši visus ilgos gadsimtus. Mūs izglāba Sarkanā Armija.

Sarkanās Armijas namā padomju tiesneši iztiesā prāvu, kuŗā vācu melnie kraukļi saņems taisnīgu sodu par saviem noziegumiem. Viens pēkšņi kļuvis slims, un tā nu pagadījies, ka tiesas priekšā stāv taisni septiņi kā Raiņa lugā. Ģenerāļu uzpleču viņiem vairs nav, nav pie krūtīm godzīmju, kuŗas viņi bija izpelnījušies, postīdami Latviju, Igauniju un Lietuvu, verdzinādami un iznīcinādami latviešus, igauņus un lietuviešus. Ģenerāļi izskatās gluži noplukuši. Bet viņu rokas aplipušas asinīm. Mēs raugāmies vāciešos un no jauna domājam par visām šausmām, ko pārcietusi latviešu tauta pa vācu jūga gadsimtiem. Mēs atceramies mūsu vēstures visdrūmākos laikus, nesenos vācu okupācijas gadus, kad vācieši un viņu sulaiņi, vāciskie latviešu nacionālisti, grasījās iznīcināt visu mūsu tautu. Apsūdzētie ģenerāļi neatgādina ne lielus karotājus, ne valstsvīrus, viņos raugoties, gan nāk prātā viņu slavenā tautieša Gētes radītie tēli «Fausta» otrā daļā — Ņemidrīzs un Laupītsteiga. Ieroci sagrābis, Ņemidrīzs saka: «Ar to var ātri darbu beigt, Sist nost un tik uz priekšu steigt.» Šā negausīgā pāŗa pēctečiem, Hitlera kāškrustniekiem, bija gluži tādi paši plāni — «sist nost un tik uz priekšu steigt», bet šo nodomu izpildīšana neveicās tik ātri, kā bija iecerēts Berlīnē. Latvieši, igauņi un lietuvieši neļāvās iebaidīties, viņos pamodās senā spēts un varoņu gars. Ja jau bija izciestas baronu rīkstes un Piektā gada soda ekspedīcijas, viņi cerēja izturēt arī kāškrusta žņaugus. Viņi ticēja taisnības uzvarai, viņi ticēja Sarkanajai Armijai, kas nāca uz rietumiem ar rīta sauli.

Brīvības saule ataususi mūsu zemē, un latvieši nekad vairs neķļūs vācu vergi. Bet asinis, kas izlietas, mokas, kas pārciestas, pazemojumi, kas pārdzīvoti, drupas, kas pamestas vācu pēdās, prasa atmaksu, prasa taisnīgu sodu. Lai visa pasaule redz, ka neesam asinskāri, bet taisnīgi, gribēdami nobeigt vācu gadsimteņu vēsturi Baltijā ar pelnīta soda aktu. Vācu kraukļi vairs neķērks, vācu vilki vairs neries mūsu zemē.

Tādus žņaugus un pazemojumus, kādi bija jāpārcieš latviešu kultūrai vācu okupācijas laikā, tā vēl nekad nebija pārdzīvojusi. Kopā ar pašu tautu vācieši gribēja iznīcināt arī viņas radītās vērtības. Tautai, kas devusi Raini un Upīti, Melngaili un Kalniņu, Rozentālu un Zaļkalnu, Endzelīnu, bija jāpazūd no pasaules saimes. Mēs tikai padomju laikā bijām īsti uzsākuši dzīvi, mums spēka daudz, mēs apzināmies, kas mums vēl jāpadara, lai kļūtu cienīgi cilvēces locekļi, lai mēs ne vien ņemtu no citiem, bet arī dotu citiem. Vāciešu aplēsumos mēs bijām tikai dzīva smilšu sauja, kas bija jāizslauka no zemes, lai tur rastos telpa āriskajiem neliešiem. Septiņos gadsimtos vācieši Baltijā nav radījuši nekādas kultūras vērtības. Viņu māksla un zinātne ir šaura, mietpilsoniska. Ja viņiem gadījās kāds talants (minēsim kaut vai gleznotāju Gebhartu, tēlnieku Klotu), tas meklēja darbu un elpu citur. Latvieši, par spīti vācu spaidiem, izaudzinājuši daudzus ievērojamus zinātniekus, rakstniekus, gleznotājus un tēlniekus, skaņražus un aktieŗus. Vācu acīs tam visam nebija nekādas nozīmes, Hitlers mums bija pārvilcis pāri asiņainas svītras, ķeburīgus kāškrustus.

Padomju ļaudis, boļševiku audzināti, Staļina vadīti, pārvilka svītru pāri visiem ārprātīgā jefreitora plāniem. Melnais princis Raiņa lugā nomauc gredzenu Antiņam ar varu, ar asinīm, bet ar tautu, Saulcerīti, šis gredzens viņu nesavieno. Ar brīvu prātu mūsu tauta savienojusies ar padomju tautām, mūs vieno draudzības zelta gredzens. Sarkanarmijas namā mēs redzam mūsu brīvības laupītājus, dzīvības gredzena zagļus, slepkavas. Septiņos kāškrusta ģenerāļos raugoties, mēs atceramies septiņus vācu varas gadsimteņus. Astotā gadsimta vairs nebūs. Pār Latvijas ciemiem un laukiem spīd brīvības saule.

Jānis Sudrabkalns

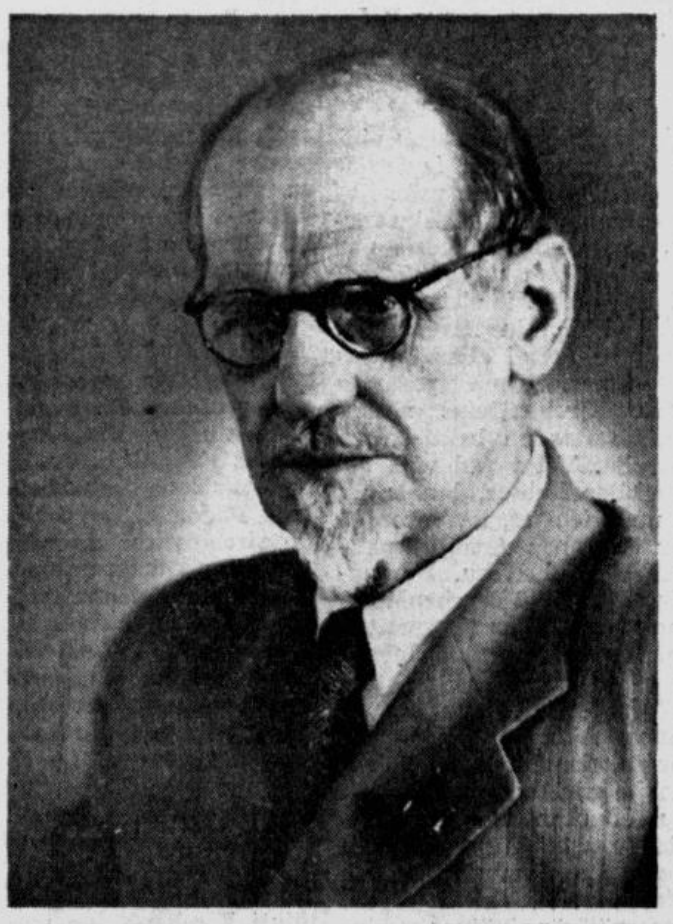

Prof. Dr. Augusts Kirchenšteins, LPSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs, Cēsu vēlēšanu apgabala deputāta kandidāts Tautību Padomei

Augusts Kirchenšteins

Sabiedrībā bieži gadās dzirdēt runājam par kādu profesoru, kuŗu vienlīdz labi pazīst laucinieki un pilsētnieki, strādnieki un inteliģenti, jaunieši un vecāko gadgājumu ļaudis. Arī tad, kad šo vīru nenosauc vārdā, visi mēs zinām, ka runāts tiek par Latvijas Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētāju, lauksaimniecības un bioloģijas zinātņu doktoru, profesoru Augustu Kirchenšteinu, vienu no vispopulārākajiem cilvēkiem mūsu zemē.

Profesors Augusts Kirchenšteins cieši saaudzis ar latviešu tautu. Mūsu gadsimteņa sākumā, Tērbatas veterināro institūtu pabeidzis, Kirchenšteins iesaistījās darbā lauku dzīvē, kuŗas labklājības celšanā un vairošanā viņam daudz nopelnu. Jau studenta gados viņš kāri meklēja jaunus ceļus nozarē, kuŗu bija izraudzījis un centās paplašināt un padziļināt sava darba apjomus. Tā veterinārārsts, kuŗa darbam bieži vien ir šaura praktiska un vietēja nozīme, kļuvis par daudzpusīgu zinātnieku ar lielu vērienu, kas iedziļinājies un guvis krietnus sasniegumus vairākās zinātnes disciplīnās. Dažiem Rietumeiropas zinātniekiem liekas dīvaini, ka Padomju Savienībā profesori, pētnieki, jaunu atziņu meklētāji nepaliek savos abstraktajos, teorētiskajos augstumos, bet cieši saskaŗas ar dzīvi, visur un vienmēr meklēdami, kādu labumu var dot cilvēkam viņu kabinetos un laboratorijās nobriedušās atziņas. Tas ir izrādījies par vienu no padomju kultūras spēka avotiem. Padomju zinātnē visa mēraukla ir cilvēks, sociālistiskās valsts pilsonis, sabiedrības un valsts labums. Šai virzienā visu mūžu gājis profesors Augusts Kirchenšteins. Baktēriolog̦ijā, mikrobiolog̦ijā, vitamīnolog̦ijā viņš meklē spēkus, kas cilvēku pasargātu no slimībām, no pāragra vecuma un aiztaupītu enerģiju, kas pilnā mērā būtu izlietojama katram sabiedrības loceklim uzticētā darbā un savas personīgās laimes celšanā. Profilakse, slimību novēršana, aizsardzība pret tām ir viena no Kirchenšteina darbības pamatdomām. Ko palīdz dažureiz visgudrākie ārsti un vislabākās zāles, ja ļaunums izplēties pārāk tālu un liksta vairs nav uzveicama? Profesora Kirchenšteina profilaktiskā domāšana aptveŗ visai plašas jomas. Kad viņš priecājas par glāzi laba, barojoša piena, kas veldzē skolnieku, par vitamīniem, kas spēcina strādnieku, par labiem darba apstākļiem rūpnīcās, viņš domā par tautas nākotni. Tādēļ viņš daudz darījis, lai Latviju apgādātu ar serumiem, ar potēm, kas paglābj no niknām slimībām cilvēkus un mājkustoņus. Tādēļ viņš priecājas par katru jaunu, ērtu padomju māju, kas laipni uzņem savās istabās darba ļaudis, par tīrām, higiēniskām fabriku telpām, par gaišām skolām un krietnu apgādi darbā un mājās, jo zina, ka tie ir vareni ieroči cīņā pret tuberkulozi, vienu no briesmīgākajiem cilvēces postītājiem, ar ko sabiedrība nesekmīgi cīnās kapitālistiskās zemēs. Markss un Engelss, Ļeņins un Staļins savos darbos pierādījuši, ka nekāda īsta un konsekventa profilakse nav iespējama kapitālistiskā iekārtā, kur valdošās šķiras bez žēlastības izmanto strādniekus, nepavisam nerūpējoties par viņu veselību. Goŗkijs kādā rakstā saka: «Slimnīcas nebūt nav nozīmējušas un nenozīmē, ka valdošā šķira gādā par darba tautas veselības aizsardzību, par tādiem dzīves apstākļiem, kas darba ļaudis pasargātu no slimībām, pāragra spēku izsīkuma un pāragras nāves. Slimība veikalniekiem ir peļņas avots». Profesors Kirchenšteins var justies laimīgs, ka daudz darījis, lai apkaŗotu nikno tuberkulozi. Viņš var justies laimīgs, ka palīdzējis latviešu tautu ievadīt un nostiprināt Padomju Savienībā, kur radītas vislielākās iespējas izaugt cilvēkam veselīgam, dzīvespriecīgam, laimīgam. Kā mirdzēja acis sirmajam profesoram katru reizi, kad padomju kaŗapulki Tēvijas kaŗā guva jaunas uzvaras! Viņš ilgodamies ilgojās, lai zvaigznes vīri drīzāk paglābtu Latviju no hitlerisma, visļaunākās sērgas, kāda tai jebkad bija uzbrukusi. Un kad profesors tagad lasa par Nirnbergas prāvu, viņš zina, ka tiesnešus nevada kailas atriebes dziņas, ka hitlerieši jāiznīdē sabiedriskās profilakses nolūkos, lai negantā sērga nekad vairs neapdraudētu cilvēci.

Cilvēkam ar tādu domāšanu vieta tautas progresīvās, revolūcionārās daļas rindās, kur Augusts Kirchenšteins arī allaž atradies. 1905. gadā viņš cīnījās pret cara patvaldību un vācu muižniekiem. Kad sāka plosīties soda ekspedīcijas, Kirchenšteins atrada patvērumu Šveicē, kur salasījās daudzi revolūcionārās Krievijas emigranti. Ārzemēs viņš cītīgi papildināja

(Turpinājums 2. lappusē)

STAĻINA PRĒMIJU PIEŠĶIRŠANA

izciliem zinātnes, technikas, rūpniecības, lauksaimniecības un mākslas darbiniekiem par 1943.—1944. gadu

Ar PSRS Tautas Komisāru Padomes lēmumu piešķirtas Staļina prēmijas par izciliem darbiem, izgudrojumiem un uzlabojumiem zinātnes, technikas, rūpniecības, lauksaimniecības un mākslas laukā.

Staļina prēmijas laureātu starpā par 1943.—44. gadu pazīstami zinātnieki — PSRS Zinātņu Akadēmijas prezidents S. I. Vavilovs, I. G. Petrovskis, V. A. Ambarcumians, K. M. Baikovs, M. M. Zavadovskis un citi, kas papildinājuši zinātni ar vērtīgiem darbiem dažādās zinātnes nozarēs.

Staļina prēmijas saņem arī jaunu lidmašīnu un motoru tipu izgudrotāji S. V. Iļjušins, I. P. Bratuchins, A. S. Jakovļevs, S. A. Lavočkins, A. A. Mikuļins un citi, kā arī jaunu artilerijas apbruņojuma tipu radītāji V. G. Grabins, L. I. Gorļickis, A. S. Jermolajevs, M. A. Zerņickis, I. I. Ivanovs, D. J. Brills un citi.

Staļina prēmijas piespriestas lielāko kaŗa rūpnīcu direktoriem A. S. Jeļanam, I. M. Zalcmanam un citiem par radikālu augstražīgas konveijera ražošanas metodes uzlabošanu un organizēšanu, kas nodrošināja ievērojamu apbruņojuma ražošaņas pieaugumu pēdējos divos Tēvijas kaŗa gados.

Staļina prēmijas laureātu starpā ir dziļo slāņu pētnieki, ģeologi, kas papildinājuši valsts bagātības, atklājot jaunas derīgu izrakteņu atradnes, V. A. Caregradskis, N. A. Karžavins u. c.

Par radikālu ražošanas uzlabošanu, paātrinātas celtniecības metožu iesakņošanu praksē, jaunu lauksaimniecības kultūru šķirņu ieaudzēšanu un jaunu dzīvnieku sugu izaudzēšanu Staļina prēmijas piešķirtas lielam skaitam padomju inteliģentu: inženieŗiem, zinātnes darbiniekiem un agronomiem. To starpā A. G. Lorchs, N. I. Lukašins, K. D. Fiļanskis, K. K. Chrenovs, I. I. Čerņajevs, M. J. Lurje un citi.

Līdztekus ievērojamiem zinātniekiem, visā valstī pazīstamiem konstruktoriem un izgudrotājiem Staļina prēmijas piešķirtas rūpnīcu un MTS strādniekiem, kā arī kolchozniekiem — jaunu, pilnīgāku ražošanas metožu iniciātoriem. To starpā J. P. Ogarkovs, A. V. Fedotovs, J. G. Barišņikova, A. G. Šaškovs, A. A. Smetaņins, D. M. Garmaša, A. J. Ļuskova, T. S. Maļcevs, L. T. Golokolosovs u. c.

Par izciliem darbiem mākslas un literātūras laukā Staļina prēmijas piešķirtas komponistiem J. A. Šaporinam, N. J. Mjaskovskim, A. I. Hačaturjanam, D. D. Šostakovičam; pianistam E. G. Gilelsam; diriģentiem N. S. Golovanovam un J. A. Mravinskim; mākslinieiem N. P. Chmeļevam, I. M. Moskvinam, A. K. Tarasovai, M. I Ļitviņenko-Volgemūtai un citiem; kinēmatografijas režisoriem, scenāriju autoriem un aktieŗiem S. M. Eizenšteinam, M. S. Donskim, N. K. Čerkasovam, N. M. Užvijam, V. P. Mareckai, B. N. Agapovam un citiem; gleznotājiem un tēlniekiem A. M. Gerasimovam, M. I. Avilovam, Z. I. Azguram, S. M. Orlovam; celtniekiem V. G. Gelfreicham un A. N. Duškinam; rakstniekiem un dzejniekiem V. J. Šiškovam, A. N. Stepanovam, B. L. Gorbatovam, V. L. Vasiļevskai, K. M. Simonovam, A. T. Tvardovskim, A. A. Surkovam, A. N. Tolstojam, S. J. Maršakam un citiem.

Pavisam piešķirtas Staļina prēmijas:

Zinātnes laukā: pirmās pakāpes prēmijas 200.000 rubļu apmērā katra — 17; otrās pakāpes prēmijas 100.000 rubļu apmērā katra — 24.

Par izciliem izgudrojumiem un radikāliem uzlabojumiem ražošanas darba metodēs: pirmās pakāpes prēmijas 150.000 rubļu apmērā katra — 30; otrās pakāpes prēmijas 100.000 rubļu apmērā katra — 40; trešās pakāpes prēmijas 50.000 rubļu apmērā katra — 73.

Par izciliem darbiem mākslas un literātūras laukā: pirmās pakāpes prēmijas 100.000 rubļu apmērā katra — 36; otrās pakāpes prēmijas 50.000 rubļu apmērā katra — 44.

(TASS)

Augusts Kirchenšteins

(Turpinājums no 1. lapas puses)

savas zināšanas. Ar mīlestību viņš atceras Augustu Foreli, ievērojamo šveiciešu psīchiatru, psīcholoģu, entomoloģu un sabiedrisku darbinieku, kas vienmēr dedzis par cilvēcības ideāliem un vēl sirmā vecumā vairākkārt izteicis savas simpatijas Padomju Savienībai. Satikšanās ar Foreli allaž bijušas ierosmes pilnas. Pirmā pasaules kara laikā Kirchenšteins strādā kā veterinārārsts un baktēriologs serbu armijā. Vēl tagad viņš atceras Serbijas kalnus, ļaudis un valodu, un priecājas, ka varonīgā tauta ar Sarkanās Armijas palīdzību izcīnījusi brīvību. Buržuaziskās Latvijas laikā Kirchenšteins kopā ar augstskolas progresīvajiem ļaudīm daudz strādā, lai izveidotu mūsu augstāko mācības iestādi. Universitātē un Lauksaimniecības Akadēmijā profesora interesantās, domām bagātās lekcijas noklausījušies daudzi simti studentu. Kirchenšteins sārakstījis daudzus zinātniskus darbus, paceldamies ar saviem skaidrajiem un drošajiem slēdzieniem augstu pāri konservātīvās zinātnes sastingušajam līmenim. Viņa spēki pilnā mērā visās jomās atraisījās 1940. gadā, kad Latvijas likteņus ņēma savās rokās tautas valdība. Kirchenšteins jau 1919. gadā bija iekļāvies padomju darbā, tagad viņš kļuva par valstsvīru, par Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētāju, apvienodams jauneklīgā rosmē daudzus jaunus pienākumus ar zinātnieka darbu. Kad sākās Tēvijas karš, sirmais profesors ar lielu dedzību sauca latviešus cīņā pret vēsturiskajiem ienaidniekiem. Kopā ar citiem padomju valdības un partijas vadītājiem viņš gādājis, lai latvieši brīvajā Padomju Savienībā organizētos strēlnieku pulkos, par kuriem viņš visus kara gadus rūpējās ar īstu tēva mīlestību un kas viņam savukārt veltīja un veltī mīlestību, cieņu un pateicību. No evakuētiem latviešiem, no mūsu tautiešiem, kas jau pirms 60—70 gadiem bija meklējuši Krievzemē glābiņu pret vācu baroniem, no latviešu strēlniekiem, no Amerikas latviešiem viņš ik dienas saņēma vēstules, kas neviena nepalika bez atbildes. Ziemeļu un Dienvidamerikas latvieši viņam sūtīja dāvanas strēlniekiem, kurām viņš pievienoja bagātīgas veltes no savas puses. Evakuēto latviešu bērni sajuta viņa gādību valsts vistālākās malās, par bērniem viņš rūpējies visu mūžu ar aizgrābjošu mīlestību. Maskavas sabiedrībā, zinātnieku un valdības aprindās profesors Kirchenšteins ieguva lielu cieņu. Viņa vārdu visu mūžu atcerēsies arī tie daudzie karavīri un aizmugures darbinieki, visu tautu pārstāvji, kas no profesora rokām Maskavas Kremlī saņēmuši ordeņus un medaļas, kuras viņš izsniedza kā PSRS Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētāja vietnieks. No Kirchenšteina rokām Darba Sarkanā Karoga ordeni Kremlī saņēma arī Tautas rakstnieks Andrejs Upīts, viņa tuvākais darbabiedrs Augstākajā Padomē. Tad latviešiem, lai tie atrastos kur atrazdamies, bija jādomā, cik dziļa un patiesa ir padomju tautu draudzība, — kad Hitlera pūļi postīja mūsu zemi un iznīcināja mūsu tautu, latvietis Kremlī pārstāvēja augstāko padomju valsts varu. Šo draudzību visu padomju tautu ļaudis apliecināja ar savām asinīm. Šī draudzība Augustam Kirchenšteinam atdeva dzimteni. Atgriezies Latvijā, profesors ar jaunu rosmi metās darbā visu savu daudzo pienākumu laukos. Latvieši pareizi novērtējuši Kirchenšteina uzticību tautai un neizsīkstošo darbaspēku un izraudzījuši viņu par deputāta kandidātu PSRS Tautību Padomes vēlēšanām. Padomju ļaudīm ļoti patīk profesora nesalaužamais optimisms, patīk tas, ka profesors mīl jautrus, drosmīgus, darbīgus cilvēkus, jo tādi ļaudis ir sociālistiskās sabiedrības kodols.

Vislabākos novēlējumus ievērojamajam Ziemeļvidzemes dēlam vēlēšanās sūta arī latviešu rakstnieki un mākslinieki. Mēs zinām, ka emigrācijā Šveicē Kirchenšteins bieži tikās ar lielo Raini un palika viņam tuvs līdz dzejnieka mūža beigām. Visi tie brāļutautu rakstnieki, kas 1941. gada jūnija vakarā Rīgas jūrmalā pulcējās profesora vasarnīcā kā pirmās latviešu padomju rakstnieku sanāksmes dalībnieki, saglabājuši vissiltākās atmiņas par šo vakaru pie paša kara sliekšņa. Draudzīgās jūtas, kas vienoja toreiz latviešus un viņu viesus, kara pārbaudījumos norūdījās un ieguva jaunu spēku. Daudzi no tā vakara dalībniekiem no jauna tikās pie profesora pagājušajā gadā pēc mūsu rakstnieku plēnuma. Viņi pārcilāja atmiņas un priecājās kopā ar savu ievērojamo draugu par padomju cildeno mērķu uzvaru. Latviešu rakstnieki, kas bija strēlnieku pulkos, ar pateicību atceras, cik sirsnīgs draugs viņiem vienmēr bijis profesors. Profesora Maskavas mājoklī varēja sastapt ievērojamus krievu pārstāvjus, — rakstniekus Fadejevu, Tichonovu, Michalkovu, komponistus Šostakoviču, Sebaļinu, Kniperu, gleznotāju Deineku, aktrisi Kniperi-Čechovu. Tur dziedāja Elfrīda Pakule, spēlēja savus darbus Nils Grīnfelds un Anatols Liepiņš, tur tika spriests par latviešu mākslas likteņiem un uzdevumiem. Vienam tādam vakaram, kad Maskavā pieminējām profesora Kirchenšteina 70. dzimumdienu, esmu veltījis dzejas rindas. Dažas no tām ilustrēs mūsu izjūtas šai vakarā:

«Kad durvis saimnieks ver, ir nācējs ciemā,
Kur allaž saule spīd un apglauž siltums.
Tā saule staro pašā saimniekā,
Kam ļaunums, īgnums, rūgtums netiek klāt,
Kam roka nepagurst, kad jāpalīdz,
Kam smaidi nenodziest un domas gaišas,
Kam gadu skrejā jauni spēki rodas,
Kas kopā saaudzis ar dzimteni.
Kad durvis saimnieks ver, mēs redzam tālu,
Bet skaidri Latviju ar birzīm, upēm,
Ar senām pilsētām un dārgiem draugiem
Un aizejam mēs katrs uz savām mājām.
Kad durvis saimnieks ver, mēs jūtam cieši,
Cik dziļa mūsu tautas sadraudzība:
Kas mūsu tautā labs, kam cēla sirds,
Ar padomēm tas elpo, dzīvo, zaļo.
Sirms vīrs un jauneklis, kluss strādnieks, dzejnieks, —
Un cēlākais no viņu sirds un domām,
Un viņu spēks un asinis
Šai lielā cīņā kalpo vienam mērķim
Un lauž un dragā kāša krusta varu.
Mēs redzam zinātni un daiļās mākslas
Kā māsas cīnāmies par lielo zemi,
Kur gara darbam sācies zelta laikmets».

Kopā ar frontes kaujiniekiem, kolchozu un rūpnīcu strādniekiem pret vācu pūķi cīnījās padomju rakstnieki, gleznotāji, skaņraži, skatuves mākslinieki. Kara vētrās radās jaunas kultūras vērtības. Tām uzmanīgi allaž sekojis profesors Kirchenšteins, tām viņš palīdz ceļu paskirt brīvajā Padomju Latvijā. Kad viņš atceras kādu grieķu vai romiešu dzejnieka rindu, kad atskan viņa iemīļotā latvju daina par vējiņu un laiviņu, kad viņš uzšķir kādu Raiņa grāmatu vai lasa padomju rakstniekus, viņš sajūt brīnumaino notikumu gaitu, kas cilvēci vada pretim labākai nākotnei. Nemitīgu cīņu un darba gadsimtos mūsu senči domājuši par laimīgiem, brīviem laikiem, kad mūsu tauta pati izlems savus likteņus. Šie laiki pienākuši, un profesors Augusts Kirchenšteins ir viens no šo laiku izcīnītājiem. Tādēļ Padomju Latvijas tauta — priecīgu sirdi dāvā viņam savu uzticību.

J. Sudrabkalns

Kino darbinieki VĒLĒŠANU KAMPAŅĀ

Sakarā ar priekšā stāvošajām PSRS Augstākās Padomes vēlēšanām, Kinofikācijas Pārvalde pie Latvijas TKP izdarījusi visu kinoteātru mākslinieciisko dekorēšanu.

No 25. janvāra līdz 10. februārim Pārvalde organizejusi kinofestivālu astoņos Rīgas kinoteātros, kā arī provinces pilsētās: Liepājā, Daugavpilī, Ventspilī, Jēkabpilī. Visās minētajās vietās vēlētājiem demonstrētas filmas: «Lielais pilsonis» (1. un 2. serija), «Biedra Staļina runa vēlētājiem 1937. gada 11. novembrī», «Baltijas deputāts», «Dzimtenes vārdā», «Ļeņins 1918. gadā» u. c.

Astoņpadsmit ceļojošie kino apkalpo pagastu un ciemu vēlēšanu iecirkņus.

Par godu vēlēšanām līdz 10 februārim pārvalde paredzējusi atvērt divus jaunus kinoteātrus: Krāslavā — 250 skatītājiem, Bauskā — 200 skatītājiem, kur novietos modernāko stacionāro aparātūru.

TIESAS PRĀVA

par vācu fašistisko iebrucēju ļaundarībām Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā

Rīgā, 26. janvārī (LTA). Šodien Baltijas kara apgabala Kara Tribūnāls sāka caurskatīt lietu par vācu fašistisko iebrucēju ļaundarībām Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR teritorijā.

Pie atbildības tiesas priekšā saukti bijušie vācu armijas karavīri: Jekelns Frīdrichs, «SS» obergrupenfīrers, policijas ģenerālis, bijušais «SS» karaspēka un policijas augstākais vadītājs Baltijas teritorijā un līdz 1942. gada oktobrim arī Baltkrievijas teritorijas daļā; Rufs Zīgfrīds, ģenerālleitnants, bijušais Rīgas pilsētas kara komandants; Dižons fon Montetons Albrechts, ģenerālleitnants, kas komandējis vairākas kājnieku un apsardzības divīzijas, vēlāk Liepājas cietokšņa komandants; Verters Frīdrichs, ģenerālmajors, bijušais vairāku lauku komandantūru komandants, vēlāk aizsardzības priekšnieks Rīgas un Rīgas Jūrmalas rajonā un 16. armijas korpusa krasta aizsardzības komandieris Rīgas jūras līča krasta aizsardzībā; Pāvels Bruno, ģenerālmajors, bijušais vairāku kājnieku divīziju komandieris, padomju kara gūstekņu nometņu pārvaldes priekšnieks Baltijā, vēlāk galvenās lauku komandantūras pārvaldes priekšnieks Minskā un 4. vācu armijas aizmugures priekšnieks; Kipers Hanss, ģenerālmajors, bijušais lauku komandantūru komandants Daugavpils un Saldus pilsētā; Bekings Aleksandrs, «SA» standartenfīrers, bijušais gebītskomisārs vairākos Igaunijas apriņķos. Sakarā ar to, ka apsūdzētais fon Ditfurts Volfgangs, vācu armijas ģenerālleitnants, bijušais 403. apsardzības divīzijas komandieris, vēlāk Kurskas pilsētas komandants — saslimis, Tribūnāls nolēmis viņa lietu izdalīt un caurskatīt atsevišķi.

Lietu caurskata atklātā tiesas sēdē apgabala Kara Tribūnāls sekojošā sastāvā: priekšsēdētājs — justicijas pulkvedis M. I. Pankratjevs, tiesas locekļi — justicijas pulkvedis E. R. Kire un justicijas majors M. H. Jākobsons-Andersons.

Valsts prokurātūras pārstāvis — justicijas pulkvedis N. P. Zavjalovs. Tiesas nozīmētie aizstāvji — advokāti N. N. Milovidovs, B. N. Dolgopolovs, S. E. Saņņikovs, P. P. Divnogorskis, V. P. Markevičs.

Tiesas sēdes zālē ieradušies daudzi Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR strādnieku, zemnieku un inteliģences, kā arī garīdzniecības pārstāvji.

Pēc apsūdzības raksta publicēšanas krievu un vācu valodā Tribūnāla priekšsēdētājs griežas pie katra apsūdzētā ar jautājumu, vai viņam saprotama pret viņu celtā apsūdzība, vai viņš atzīstas par vainīgu un vai viņš uztur spēkā liecību, ko viņš devis iepriekšējā izmeklēšanā. Apsūdzētie katrs atsevišķi pilnā mērā apstiprināja savas iepriekšējā izmeklēšanā dotās liecības un paziņoja, ka apsūdzība viņiem saprotama un ka viņi atzīstas par vainīgiem tais noziegumos, par kuriem viņi liecinājuši iepriekšējā izmeklēšanā.

Ar to Tribūnāla pirmā sēde beidzās.

Arvīds Grigulis

Vilis Lācis kā rakstnieks

Kad 1940. gadā latviešu tauta atbrīvojās no fašisma jūga un nodibināja padomju iekārtu, tā republikas vadību uzticēja labākajiem, populārākajiem un iemīļotākajiem savas zemes ļaudīm. Viens no pirmajiem, pie kā apstājās tautas uzmanība, bija rakstnieks Vilis Lācis. Tieši ar savu literāro darbību viņš bija kļuvis populārs visplašākajās masās. Viņa daudzo romānu tēli ar savu cīņas stāju pret dzīves negācijām, ar savu spēku, vienkāršību un attīstības līniju skaidrību aizrāva un darīja rakstnieku populāru. Kapitālisma pretišķībās līdz dekadences skepsei vai balmutībai novestā latviešu literātūra ar Vili Lāci ieguva jaunas līnijas.

Visspilgtāk Viļa Lāča talants sākumā izpaudās zvejnieku un jūrnieku dzīves notēlojumos, kas līdz tam latviešu literātūrā tikpat kā nebija radīs atspoguļojumu. Šīs tematikas dēļ, kā arī stipri attīstīta sižeta un vienkārša un skaidra stila dēļ Vili Lāci nereti dēvē par latviešu Džeku Londonu.

Attēlot jūrnieku, zvejnieku un ostas strādnieku dzīvi Lācim nebija tikai maniere. Tā bija dzīve, ko viņš vispilnīgāk pazina, jo bija tai atdevis visu savu jaunību.

Vilis Lācis (dz. 1904. g.) savas literārās gaitas uzsāk kā pusaudzis Sibirijā, kur, bēgot no vāciešiem, bija nokļuvis pirmā imperiālistiskā kara laikā. Še Sibirijas latviešu presē («Sibirijas Cīņa» u. c.) tiek iespiesti rakstnieka feļetoni, stāstiņi un dzejoļi. Kad 1921. gadā Lāča ģimene atgriežas Latvijā, tai līdzi atgriežas ari rakstnieks. Mēģinājumiem turpināt iesāktās rakstnieka gaitas te nav nekādu panākumu. Sākas smaga un grūta cīņa par eksistenci. Bezdarba sloga nomāktā kapitālistiskā valsti tā nav vienkārša problēma. Šis darba meklēšanas grūtības Vilis Lācis ir notēlojis savā 30-to gadu sākumā publicētajā romānā «Piecstāvīgā pilsēta».

«Jūs gribat darbu? Jaunais cilvēk, kā jūs nācāt uz tādām domām, it kā mūsu firma apgādātu vietas atvaļinātiem karavīriem? Jūs protat rakstīt? Nē, nē, mums pietiek kantoristu. Ejiet uz Dzirnavu ielu — tur iebraucamās vietās līgst puišus lauku darbiem,» saņem noraidījumu romāna varonis Voldis Vītols. Taču romāna varonis atrod darbu tur, kur to atrada savā laikā ari pats rakstnieks, proti — ostā.

17 gadu vecumā Vilis Lācis strādā par nesēju ostā, augu dienu nesot spīķeļos cukuru un miltu maisus. Pēc gada pārliet strādāt par vada vīru pie lašu zvejniekiem. Trīs gadus rakstnieks strādā smago zvejnieka darbu, līdz, paklausot jūras un nezināmo zemju aicinājumam, uzkāpj uz kuģa par kurinātāju, apbraukā Angliju, Franciju, Beļģiju, Dāniju, Vāciju. Pēc tam atkal ir ostas strādnieks.

Blakus smagajam fiziskajam darbam naktis noris aizrautīgs pašmācibas darbs un literārās studijas. Nodibinās sakari ar revolūcionāro pagrīdi.

Zīmīgi, ka pirmais Viļa Lāča talantu pareizi novērtē latviešu literātūras veterāns, tagadējais Tautas rakstnieks Andrejs Upīts. 1930. g. Andrejs Upīts iespiež viņa vadītajā žurnālā «Domas» pirmo Viļa Lāča stāstu «Sieviete» un drīz pēc tam fantastisko romānu «Atbrīvotais zvērs», kuŗā rakstnieks centšas attēlot, kāda būtu sabiedrība, ja tā pēkšņi atbrīvotos no rūpēm par uzturu.

Šiem diviem darbiem ļoti drīzi seko romānu triloģija: «Piecstāvīgā pilsēta», «Pasaules jūrās» un «Putni bez spārniem».

Ar triloģiju Vilis Lācis nostājas nopietnāko latviešu rakstnieku vidū. Lācis šajā darbā attēlo strādājošo cilvēku grūto eksistences cīņu un sūros darba apstākļus kapitālistiskajā Latvijā. Pirmā grāmata — «Piecstāvīgā pilsēta» skar ostas dzīvi un bezdarbnieku gaitas meža darbos. Rādīdams patiesību, viņš norauj maskas kapitālistiskās dzīves liekulībai. To viņš dara vienkāršiem, reālistiskas metodes līdzekļiem, tādējādi izvēršoties par redzamu kritizētāju reālistu. Romāna varoņi ir ostas strādnieki, fabriku meitenes un priekšpilsētas iedzīvotāji. Šādu cilvēku psicholoģijas atsegšana latviešu literātūrā bija pirmreizīga. Vēl ar vienu īpašību raksturojas Viļa Lāča darbs, jau sākot ar šo romānu, proti — viņš ieveda latviešu literātūrā t. s. «stipros raksturus». Tie ir cīnītāji ar dzīves grūtībām un netaisnībām un nelīecas vieglu kārdinājumu priekšā. Ne pilnīgi bez pamata daži teorētiķi te saskatija Viļa Lāča vislielāko radniecību ar Džeka Londona «dzelzs raksturiem» — «Degošo dienas gaismu» u. c. Atšķirība ir galvenokārt tā, ka Viļa Lāča darbos izpaliek kāpinātie romantiskie apstākļi, kuŗos cīnās Džeka Londona cilvēki. Vilis Lācis pilnām reālizē Engelsa reālisma tezi par «tipiskiem raksturiem tipiskos apstākļos». Tie nav Alaskas zelta lauki, kuŗiem, zobus sakoduši, iet cauri zelta meklētāji, tā ir kapitālistiskās sabiedrības dzīve pareizā attēlojumā, kuŗā strādniekam smagos sviedros jānopelna plānais maizes rieciens, kad turpat blakus darba devējs dzīvo bezrūpīgu dzīvi. Tūkstošiem līdzekļu ir ekspluatētājošās sabiedrības rīcībā, lai deģenerētu un saskaldītu strādnieku masu un tās solidāritāti. Ar visu to cīnās Viļa Lāča varoņi un paliek morāliski nesalauzti. Tā ir loģiska konsekvence Viļa Lāča personības attīstībā, ka triloģijas romāna varonis Voldis Vītols sava rakstura galvenajās līnijās sasaucas ar tikko uzrakstītās lielās epopejas «Vētra» varoni — boļševistisko pagrīdes cīnītāju Žuburu.

Uz stingriem reālisma pamatiem Vilis Lācis paliek ari triloģijas otrajā daļā «Pasaules jūrās». Te autors izgaisina tos romantisma plīvurus, ar kuŗiem ilgus gadus latviešu literātūrā bija apvīts «tālās zemes» oreols. Patiesība uz rēdereju kuģiem ir rūgta, vienalga, vai tie stāv ostā un sūc ostas strādnieku sviedrus, vai arī klejo pasaules jūrās. Šajā romānā tomēr nāk klāt kāds jauns moments — strādnieku starptautiskā solidāritāte. Autors rāda, ka to pašu dzīves netaisnību, ko cieš Latvijas strādnieki un strādnieku meitenes, cieš visu kapitālistisko zemju strādnieki un strādnieces visās pasaules ostās un jūrās. Tas pats ienaidnieks — bezdarbs — ir Rīgā, Mančestrā, Ņujorkā.

Triloģijas trešā grāmata «Putni bez spārniem» blakus Rīgas strādnieku smagajai eksistences cīņai rāda arī medaļas otro pusi — kapitālistiskās sabiedrības pārstāvjus, viņu bezmērķīgo dzīvi, izkurtējušo morāli un neizbēgamu deģenerēšanos.

Kaut gan triloģija nodibināja Vilim Lācim ievērojamu rakstnieka vārdu, tā tomēr nedod tam iespēju pilnīgi nodoties rakstniecības darbam. Rakstnieks joprojām strādā Rīgas ostā par kuģu lādētāju. Literāram darbam atliek tikai naktis un bezdarba dienas.

1932./33. gada ziemā, kad Rīgas ostā neienāk kuģi un bezdarbs ir ilgstošs, Vilis Lācis saraksta romānu — «Zvejnieka dēls», kam šodien latviešu literātūrā klasiska nozime un kas tūlit pēc iznākšanas piedzīvoja nepieredzētu popularitāti. Pilnām reālizējas tālaika recenzenta vārdi: «Viļa Lāča romānu lasa visi, pilsētnieki un laucinieki, strādnieki un zvejnieki, plašā inteliģence, jaunas meitenes un sirmas mātes.» Kur meklējama šī darba ārkārtīgā popularitāte? — Dzīves patiesībā, kas izteicas dzīvos, ļoti spilgtos, meistariski tvertos raksturos un reālās sadzīves ainās. Sadzīves attieksmes izkārtotas uz asi izteiktiem sociāliem pamatiem. Arī šī romāna varonis Oskars Kļava savās galvenajās rakstura līnijās līdzīgs triloģijas varonim Voldim Vītolam. Raksturā cietāks, morāliski augstāks par zvejniekciema vidusmēra sabiedrības pārstāvjiem, Oskars uzsāk cīņu ar iesūnojušām zvejnieku dzīves negācijām. Romānā ļoti spilgti izteikta ticība dzīves attīstības iespējām. Viena no «Zvejnieka dēla» spilgtākajām vietām ir zvejnieku izsūcēja — zivju uzpircēja Garozas — notēlojums. Resns, pārtaukojies un tūlīgs tas ar savu motorlaivu ierodas zvejnieku ciemā, lai apdzirditu zvejniekus, noslēgtu tiem neizdevīgus līgumus un piešķirtu augstu procentu kreditus. Oskars uzsāk cīņu ar Garozu un uzsāk reizē ari cīņu ar veciem aizspriedumiem, tādējādi iegūdams par ienaidniekiem kā Garozu, tā daļu no zvejniekciema vecākās paaudzes. Cīņa ir sīva un ilga, un beidzas ar Oskara uzvaru. Blakus šai cīņas līnijai autors rāda sadursmi starp deģenerējušos buržuazijas inteliģenci un pusinteliģenci un veseligo, vienkāršo zvejnieku jaunatni. Drāmatismu kāpina vēl tas apstāklis, ka šis pilsētas inteliģences pārstāvis ir Oskara brālis Roberts. Roberts ir visas ģimenes mīluļis, jo ar sūri, grūti pelnītiem grašiem tas izskolots līdz augstskolai. Viņš jūrmalā ierodas tikai atpūsties no «grūtās pilsētas dzīves». Roberts paved Oskara iecerēto

Mākslas lietu pārvaldes priekšnieks dzejnieks Fricis Rokpelnis. Kandidē PSRS Tautību Padomes vēlēšanās 352. Kuldīgas un Aizputes vēlēšanu apgabalā.

FRICIS ROKPELNIS

Fricis Rokpelnis populārs un lasītāju iecienīts autors. Lugas Gaisma, Latvieši iet kaujā un kopīgi ar dzejnieku Jūliju Vanagu sarakstītā Padomju Latvijas himna, skaistais operas librets Rūta un drāma Ceļa cirtēji pauž visas tautas labākās daļas galšo ticību rītdienai, spēka un taisnās lietas uzvaras apziņu.

Friča Rokpeļņa dzīve ir stāsts par vienkāršu latviešu darba rūķa dēlu. Viņš nāk no Kurzemes piejūras. Liepājas apriņķa Grobiņu pagasta Alkšņu mežsarga mājās 1909. gadā ataust viņa dzīves rīts, un aiztek agrīnie zēna gadi. Dzejnieka vecāki — gājēju ļaudis, kas dienišķo maizi paši sev un ģimenei sagādā turīgo lielsaimnieku sētā.

Sākas pirmais pasaules kaŗš un grūtās bēgļu gaitas. Arī Rokpeļņu ģimene dodas projām no dzimtās puses un atrod paspārni krievu zemē. Sākumā viņi mitinās Rostovas sādžā pie Novo-Seļi pilsētiņas, vēlāk Pleskavā. Tēvs pa ziemu mēģina nopelnīt iztiku, strādādams meža darbos. Piecus gadus vecais Fricis ar pārējiem brāļiem palīdz mātei mājas solī, gan tēvam, pārējo laiku pavadot kopā ar citiem sādžinieku bērniem. Šo grūto laiku vēlākos gados dzejnieks ateeras kā vienu no jaukākajiem. Krievu zēni un meitenes uzņem latviešu bērnus savā pulkā, dalās ar tiem pat maizes kumosā.

Tad pienāk baigas dienas. Vilhelma armija, kas okupējusi jau lielu daļu dzimtenes, ielaužas arī Pleskavā. Vācieši siro pilsētā un pa sādžām, atņemdami pēdējo zemniekam. Jau toreiz mazā zēna dvēselē iedegās naids pret krustnešu pēcnācējiem, kas vēlāk, Tēvijas kaŗa gados rod izteiksmi spēcīgā kaujas dziesmā. Rodas dziņa darīt kaut ko aktīvu, kaut kā cīnīties ar vāciešiem. Pleskavā okupanti ierīkojuši lielu gūstekņa nometni, kur sadzen un spīdzina simtiem nevainīgu ļaužu. Fricis ar citiem pilsētas zēniem nolemj palīdzēt gūstekņiem izbēgt, šajā pasākumā viņiem labprāt palīdz apkārtnes zemnieki, kas iebrauc pilsētā pārdot savus produktus. Vakara mijkrēslī zēni piezogas pie nometnes, slepeni atlauž dažus dēļus, kad sargs pagājis uz otru pusi, gūsteknim palaimējas izbēgt. To tūlīt ievīsta zemnieka kažokā un aizved projām. Tādā veidā uzņēmīgie zēni palaiž brīvībā vairākus ieslodzītos. Kad Krievijas tautas nomet savus kaklakungus un sākas cīņa par padomju iekārtu, Rokpeļņi atgriežas Rīgā un vēlāk aizbrauc uz savu dzimto pusi, un apmetas Grobiņā. Pēc padomju varas mēnešiem darba cilvēkam jāatsāk atkal kalpu gaitas. Darba ļaužu ģimenei ar pieciem bērniem nav vieglas dienas. Dažkārt vakariņās uz galda tikai pieci kartupeļi, kuŗi sadalāmi septiņām mutēm. Jau desmit gadu vecumā Fricis sāk ganu gaitas. Nākas brist agrās rasas un īgnās rudens lietavas. Mīļākie draugi vaļas brīžos kļūst grāmatas, kas modina tieksmi arī pašam savas jūtas izteikt pantā. No grāmatu lappusēm izšķiļas nemiera dzirkstele, kas vēlākos gados kļūst par vadošo domu un attīstās cīņas spītā pret kungu Latviju. Raiņa ugunīgie panti un drāmas, tautas pasaku un dziesmu pielocītais pūrs top spēcīgākais ierosmes avots jaunā zēna sapņiem un ilgām. Viņā nobriest vēlēšanās būt tai vīru pulkā, kas dodas kaujā pret nikno simtgalvi, kuŗi, tiesu un taisnību meklēdami, gatavi pārkāpt trejdeviņus kalnus, pārpeldēt trejdeviņām jūrām. Grobiņas pamatskola un Liepājas vidusskola paveŗ logu uz plašāku pasauli, atraisa spārnus tālākam lidojumam. Skolas gados iecerētie zēna sapņi nobriest stingrā gribā. Rokpelnis zina savu vietu un uzdevumu dzīvē — viņš kļūs protesta dzejnieks, labākas nākotnes kalējs.

Un tādu mēs Frici Rokpelni redzam jau ar viņa pirmajiem literārajiem sacerējumiem. Dzejnieka tēvs iemācījis dēlam gudro patiesību — tikai tas, kas nekaunās melnākā darba, ir godavīrs. Vienīgi darbs uztur pasauli. Nonācis Rīgā, Kurzemes jauneklis iekļūst darbīgā vidē. To gadu progresīvās jaunatnes vidū viņš viens no aktīvākajiem. Fricis Rokpelnis nevirina buržuazisko laikrakstu un izdevniecību durvis, bet atrod savu vietu demokratiskās inteliģences sabiedrībā. Šajā laikā kļūst pazīstams viņa dzejnieka vārds. Progresīvos laikrakstos un žurnālos cits pēc cita parādās viņa dzejoļi un ar Kvadrātu parakstītie satiriskie sacerējumi. No tiem dvesmo spirgts, jauneklīgs cīņas gars, aktīvs protests pret kapitālismu. Visvairāk viņu saista dabas zinātnes. Taču augstskolas durvis buržuaziskajā Latvijā strādnieku jauneklim veŗas lēni. Savu iemīļoto priekšmetu viņam izdodas pastudēt tikai vienu gadu. Pārējais apgūstams, pašam neatlaidīgi lasot un mācoties. 1929. gadā Rokpelnis ir Tautas dzejnieka Raiņa mūzeja pārzinis. Vasara un ziema Durbes pilī lielā dzejnieka grāmatu un rokrakstu krātuvē palikusi neaizmirstamā atmiņā. Rodas izdevība pamatīgi izstudēt Raiņa dzīvi, ieslīdēt viņa domu dzīlēs. Durbē gadās arī pirmo reizi sastapt pašu dzejnieku. — Tas bija mans jaunības dziļākais pārdzīvojums, ievērojamākais notikums manā dzīvē, — atceras Fricis Rokpelnis. — No Raiņa staroja dižas personības, lielas kultūras, dziļas inteliģences spožums. 1933. gadā Frici Rokpelni iesauc buržuaziskajā armijā.

1934. gada maija dienās arī viņa vārds atrodas fašistiem bīstamo ļaužu sarakstos. Viņam steidzīgi atņem šauteni un ieskaita «slavenajā» darba komandā. Beidzoties dienesta gadam, revolūcionārajam dzejniekam visas durvis slēgtas. Pirmie mēneši paiet, veltīgi meklējot darbu, līdz palaimējas iekļūt Statistiskajā pārvaldē, kur Rokpelnis kā vienkāršs ierēdnis nostrādā līdz 1940. gada vasarai. Lai atļauts šo rindu autoram pieminēt neaizmirstamos gadus mazajā Kalēju ielas istabiņā pie Pulveŗa torņa. Tur pārlaisti gan skumīgi, gan līksmi mirkļi. Dienišķās maizes rūpes, sūrā nediena nespēj noliekt garu. Rokas neatkrīt nevarībā. Klusajās vakara un nakts stundās top revolūcionāra dziesma, kaujinieciski vārdi, ko mazā pagrīdes avīzīte un nereti pašu roku novilkts žurnālītis nes darba ļaudīm. Tie mudina izturēt, stiprināt muskuļus lielajai rītdienai.

Ataust mirdzošais 17. jūnijs. Ar pirmo dienu Fricis Rokpelnis atrodas aktīvāko darbinieku vidū. Tas ir viņa laiks, tā ir arī viņa valsts. Viņš strādā Darba redakcijā, vēlāk kā drāmaturgs Jaunatnes teātrī un ir viens no Latvijas PSR filmas vadītājiem. Viņš ir visur, kur kūsā un virmo jaunā dzīve. Savos publicistiskajos rakstos, dzejoļos un Ceļa cirtējos Rokpelnis runā pilnā balsī, runā to tūkstošu vārdā, kuŗiem 17. jūnijs atvēra brīvības durvis.

1941. gada augustā mēs to redzam kaŗavīra mēteļi latviešu brīvprātīgo pulkos, kas asina ieročus cīņai ar vācieti. Tāpat kā daudzi citi kultūras darbinieki Rokpelnis ir vienkāršs ierindnieks. Mākslinieciskās pašdarbības sarīkojumu vakaros viņš lasa savus patriotiskos dzejoļus mazajās zemnīcās priekšā strēlniekiem.

Ejam, vīri! Tā ir mūsu taka,
Dzimtā zeme lai mūs vietā rod!
Ejam tā, lai biedrs Staļins saka:
— Latvji prata dzīvi izkaŗot.

Nometnes laikā arī uzrakstīta skanīgā kaujas dziesma Reiz cēlās strēlnieks sarkanais, ko drīz dzied visos pulkos. Kopā ar komisāra, vēlākā pulkveža Pieša pulku Rokpelnis nostaigā tālus ceļus. Ar kaŗavīra somu mugurā možs un nenogurdināms viņš soļo līdzi pārējiem kaŗaviriem. Tādu to sastapu Maskavas kauju laikā piesarmojušā mežā, kur pulks pēc pirmajām veiksmīgām kaujām bija apmeties īsā atpūtā. Līksmi ugunskura atgaismā iemirdzējās viņa aceņu stikli:

— Nu ko, ejam atpakaļ uz Rīgu!

Pie Maskavas un Starajas Rusas Rokpelnis ir viens no čaklākajiem Latvijas strēlnieka korespondentiem. Gandrīz ik numurā parādās viņa iejutīgie apraksti par latviešu kaujas vīru varoņdarbiem. Pulka kaŗavīru vidū viņa gaŗais augums redzams jau pa gabalu. Viņš staigā starp kaŗa ratiem un pozicijām tāpat kā Rīgas ielās. Lūk, kur nāk mūsu dzejnieks — teica strēlnieki. Atceros kādu vizmainu mēness nakti pēc Jelaginas kaujām. Apkārt dunēja kauja. Runājām par Rīgu, par kaŗa beigām. Kad ar Rokpelni bridām pa dziļo sniegu atpakaļ uz štāba mītni, viņš aizrautīgi priecājās par sarmainajām eglēm un skaisto gaismēnu rotaļu kokos, un, šāviņu grāvienu nesatraukts, lūkojās sniega kristalu piebārstītā eglājā. Visur un vienmēr viņš bija arī dzejnieks.

1942. gadā, pabijis Starajas Rusas purvos, Rokpelnis strādā Latvijas PSR Valsts mākslas ansamblī kā drāmaturgs, kur veic nopietnus un atbildīgus pienākumus, palīdzot organizēt repertuāru strēlniekiem. No 1943. gada viņš ir Latvijas Padomju Rakstnieku savienības valdes sekretārs, almanacha Karogs redakcijas loceklis, vēlāk atbildīgais sekretārs.

Grūtajā kaŗa laikā vadīt organizāciju nav viegls uzdevums. Taču Rokpelnis to veic sekmīgi. Viņa pirmās rūpes ir lai rakstnieku darbs gūtu plaša vēriena virzienu, padomju garu un saturu, lai tas neapsiktu sīkā pieticībā. Tādu mēs viņu redzējām pirmajās dienās pēc Rīgas atbrīvošanas, kur nācās atsākt fašistu sagrautās mākslas dzīves atjaunošanu, vēl liesmojot vāciešu aizdedzinātiem namiem un dunot lielgabaliem.

Tas, ka jau pirmajās dienās rakstnieku organizācijas darbs ritēja normāli un netraucēti un pilnā mērā pieskaņojās jaunajiem uzdevumiem dzimtenē, arī toreizējā sekretāra pūliņu nopelns.

Vienmēr un visur Fricis Rokpelnis mācējis saskaņot literāro darbu ar sabiedriskajiem pienākumiem. Viņa princips allaž bijis: padomju rakstnieks nav un nevar būt kabineta cilvēks, vispirms viņš ir savas valsts pilsonis. Tātad dzīves un darba cilvēks. Tāds ir arī pats Fricis Rokpelnis, kuŗam tauta pelnīti dāvājusi uzticību kandidēt vēlēšanām Tautību Padomē.

Edgars Damburs

Vissavienības mākslas izstāde

Janvāŗa otrajā pusē, Maskavā, Valsts Tretjakova galerijā svinīgi atklāja 1946. gada Vissavienības mākslas izstādi. Tās atklāšanā piedalījās daudz viesu — Sarkanās Armijas ģenerāļi un oficieŗi, diplomātiskā korpusa locekļi, redzami mākslinieki, rakstnieki, mūziķi, artisti, zinātnieki, mākslas teorētiķi un preses pārstāvji.

Pēc kaŗa beigām šī ir pirmā izstāde, kur tik plaši un vispusīgi reprezentēta visu sešpadsmit padomju republiku gleznieciba, tēlniecība un grafika. Tēlotājas mākslas meistari izstādes ricībā nodevuši savus labākos darbus, kas radīti pēdējos divos gados. Izstādītie darbi saista ar savu līniju, krāsu un formu daudzveidību. Izstāde skaidri parāda, cik lielos apjomos mūsu mākslā var izveidoties mākslinieku individuālitāte, cik labvēlīgu pamatu mākslinieks savu nodomu atklāsmei un piepildījumam atrod padomju zemē, sociālisma zemē.

Ar saviem panākumiem iepriecina tiklab vecākās, kā vidējās paaudzes meistari — A. Gerasimovs, S. Gerasimovs, A. Plastovs, P. Korins, F. Bogorodskis, A. Deineka, V. Jefanovs, V. Jakovļevs, V. Serovs, F. Surpins, K. Juons, V. Bakšejevs, N. Romadins, D. Šmarinovs, G. Vereiskis, A. Pačhomovs, V. Muchina, S. Merkurovs, S. Orlovs, E. Vučetičs un daudzi citi, kā arī jauni talantīgi mākslinieki, kas tikai vēl nesen pabeiguši mākslas institūtus un pirmo reizi piedalās tik atbildīgā skatē. Nekas tik spilgti neraksturo mūsu mākslas uzplaukšanu kā šo jauno kadru izvirzīšana un jaunu vārdu parādīšanās mākslā. Šinī izstādē jaunatnei pieder visai redzama vieta. Katrā republikā un apgabalā pēdējos gados izauguši jauni un apdāvināti gleznotāji, grafiķi un tēlnieki. Izstādē parādīti gandrīz visi tēlotājas mākslas veidi un žanri. Katrā no tiem ir savi sasniegumi un ierosinājumi.

Vēsturisko žanru izstādē rāda ievērojami darbi, kas veltīti gan tagadnes redzamākajiem notikumiem un darbiniekiem, gan varoņdarbiem un cilvēkiem pagātnē. Te ir gleznas: «Triju lielvalstu vadītāju Teheranas konference» — A. Gerasimova darbs, S. Gerasimova — «Pugačeva sacelšanās», V. Jefanova — «Biedri J. V. Staļins, V. M. Molotovs un K. E. Vorošilovs pie slimā Gorkija gultas», G. Gorelova — «Bolotņikova sacelšanās» un «Miņina pirmā uzruna tautai», N. Uljanova — «Loristons Kutuzova mītnē», V. Serova — «Aleksandra Ņevska ierašanās Pleskavā», Ukraiņu mākslinieka M. Deregusa darbu cikls, kas veltīts Bogdana Chmeļņicka darbībai u. c.

Par jauniem panākumiem portretu nozarē liecina A. Gerasimova, P. Korina, V. Jefanova, V. Jakovļeva, F. Modorova darbi, A. Šovkunenko akvareļi, V. Muchinas, S. Merkurova, S. Lebedevas, I. Čaikova, G. Kepinova, E. Vučetiča, J. Nikoladzes, D. Švarca, V. Bodoļubova, N. Tomska, S. Popova, L. Muravina, N. Rapoporta, N. Siļņikova, N. Krandijevskas un citu skulptūras, G. Vereiska autolitografijas, P. Vasiļjeva zīmējumi u. c.

Lielā Tēvijas kaŗa notikumi attēloti F. Bogorodska, A. Deineka, M. Avilova, V. Odincova, D. Šmarinova, V. Jakovļeva, G. Savicka, Kukriniksu, J. Nikolajeva, K. Dorochova, V. Štraņicha, V. Ciplakova, A. Gricaja, N. Rudņeva

(Turpinājums

meiteni Zentu, un tā izdara pašnāvību. Roberts cenšas vainu uzvelt Oskaram. Viņam jāiztur sīva morāliska cīņa arī savas ģimenes vidū.

Oskars izgudro jaunus zvejošanas paņēmienus, kam neviens netic. Viens viņš iet sevis izvēlēto ceļu un ar darba rezultātiem pārliecinoši pierāda savu uzvaru. — «Ko tu gribi uzsākt?» — prasa kāda romāna persona. «Cīņu. Ar labu te nekas nav izdarāms. Kad es runāju, viņi smejas, bet kad es darīšu, viņi vairs nesmiesies,» atbild Oskars.

Latviešu tautā ļoti populārs kļuva sektanta spredīķotāja, liekulīgā krāpnieka Teodora tēls. Ar dzēlīgu satiru Vilis Lācis graiza tumsonību, ko izmanto visādi reliģiski krāpnieki, dibinot zvejnieku ciemos visdažādākās reliģiskās sektas. Tieši zvejnieku apgabalos tā Latvijā bija ļoti tipiska parādība. Oskars satriec arī šos mošķus.

Bet ne reliģiskie sektanti vien ir tie, kas cenšas izmantot zvejnieku lētticību. Tie ir politiski spekulanti, kas ar zvejnieku balsīm tiek ievēlēti buržuaziskā saeimā. Tāds ir Viļa Lāča veidotais Piķieŗa tēls. Apbruņojies ar patafonu un par smiekla naudu lombardā nopirkto kino aparātu, Piķieris zvejo zvejnieku balsis un sola, sola, sola.

Ar «Zvejnieka dēlu» Vilis Lācis kļuva par populārāko un iemīļotāko latviešu rakstnieku. Zvejnieka dēlā Oskarā tāpat kā Volda Vītola tēlā tauta redzēja autora stipro raksturu, mērķtiecību un ticību savas tautas nākotnei. Izdevums pēc izdevuma iet masās, un beidzot Vilim Lācim ir iespējams atstāt ostu un nodoties tikai rakstniecībai. Seko romāns pēc romāna. Starp šiem daudzajiem Viļa Lāča romāniem kā plašākais jāmin kādas jūrnieku dzimtas stāsts — vairāk kā simt iespiedlokšņu biezais romāns «Vecā jūrnieku ligzda».

Bet ne tikai plašiem klāstiem ir piemērota Viļa Lāča spalva. Šajā periodā viņš saraksta arī vairākas noveles un stāstus. Zīmīgi, ka panākumi šajā žanrā nav daudz mazāki. Viņa novele «Četri braucieni» savas skaidrās formas dēļ pieskaitāma pie latviešu literātūras meistarnovelēm. Skopos, ļoti ekonomiskos vilcienos te zīmēta visa zvejnieka sūrā dzīve. Ne mazāk iespaidīga ir novele «Vanadziņš» u. c.

Nopietns, bet ne tik ievērojams panākums šajā periodā Vilim Lācim ir drāmā. Starp vairākām drāmām redzamākā ir «Bāka uz salas».

Kad 1940. gadā gāza fašismu, latviešu tauta savu populārāko rakstnieku izraudzīja arī par savu valstsvīru. Ik dienas pieauga pienākumu skaits, un šo dien Vilis Lācis ir PSRS Augstākās Padomes deputāts un Latvijas PSR Tautas komisāru padomes priekšsēdētājs. Par izcilu darbību apbalvots ar augstākajiem apbalvojumiem — Ļeņina un Tēvijas kaŗa ordeņiem.

Blakus valsts darbam Viļa Lāča nenogurstošā enerģija atrod laiku arī rakstniecībai, un viņa vārds šodien latviešu padomju rakstniecībā joprojām ir viens no populārākajiem vārdiem.

Pirmā latviešu padomju luga bija Viļa Lāča «Vedekla». Tā ir kvēla lappuse no latviešu tautas cīņām ar vācu okupantiem, kur centrālā vieta ierādīta partizāniem. «Vedeklai» drīzi vien sekoja «Uzvara», kas spēcīgos tēlos stāsta par latviešu gvardu varonīgajām gaitām Tēvijas kaŗā.

Blakus lugām kaŗa laikā sarakstīti arī vairāki stāsti, starp kuŗiem ievērojamākie ir «Nākotnes kalēji», «Vecā Krūzes dēli», «Ja mēs vēl tiksimies», «Notikums jūrā», «Teņa Urgas pateicība», «Langstiņš iet medībās», «Atpalikušais», «Saimnieks pārnāk mājās» u. c. Tematus šiem stāstiem bez izņēmuma ir devusi latviešu tauta ar savām cīņām pret vācu okupantiem un viņu rokaspuišiem. Šie stāsti aizrauj ar patiesības kvēli, nesagraujamu ticību uzvarai un bezpretenciozu formu. Ienaidnieks jāiznīcina, vienalga, kādas asinis tek viņa dzīslās, spriež vecais Krūze un nogalina pats savu dēlu Artūru, kad tas izrādās nodevējs un tautas ienaidnieks. Stipri ir Viļa Lāča tēlotie ļaudis, tie ir patiesi un atsedz latviešu tautas vienkāršo, skarbo, bet atklāto un bezbailīgo seju.

Pats ievērojamākais tomēr ir Viļa Lāča pēdējais romāns «Vētra». Tā ir iecerētas lielas epopejas pirmā grāmata, kas pēc savas kompozicijas ir pilnīgi nobeigts romāns. Romāns «Vētra» sižetiski konstruēts uz konkrētiem vēsturiskiem notikumiem Latvijā, sākot ar 1939. gadu. Daudziem tēliem kā prototipi nodērējuši tālaika fašistiskās Latvijas varasvīri un sabiedrībā pazīstamas personas. Pēc epopejas pirmā romāna iespējams secināt, ka šis Viļa Lāča darbs būs ievērojamākais, ko viņš līdz šim devis latviešu literātūrai, un reizē ar to būs viens no vērtīgākajiem darbiem vispār latviešu literātūrā.

Arī romāna stilā manāma acīm redzama attīstība. Tas kļuvis vienkāršāks, monolitāks un reizē ar to emocionāli dziļāks. Romāns piesātināts ļoti daudzām sociālām problēmām, bet tās visas organiski ieaužas emocionālu tēlu sistēmā un nekur neparādās kailās, rētoriskās deklarācijās. Tēlu zīmējumos ievērota vislielākā ekonomija un panākti ļoti reljefi, tiešamības pilni tēli.

Intrigas līnija un vispār sižeta attīstība ļoti spraiga, kas uztur lasītāja interesi kāpinātā stāvoklī, un romānu ir grūti nolikt pie malas, neizlasot to līdz beigām.

Romāna centrālā figūra — Kārlis Žuburs. Latviešu students, cēlies no darba ļaužu aprindām, beidzis vidusskolu un materiāli kā nekā izkūlies cauri arī pirmajam kursam tautsaimniecības fakultātē. Skaidrs saprāts tam liedz iet karjērista ceļu un saistīties ar fašistiskajām studentu korporācijām, kas līdz ar to garantē filistru palīdzību, izgādājot darbu bankā, ministrijā, jeb kādā citā valsts iestādē.

Pazaudējis arī niecīgo vietu kādā dzīvokļu apgādāšanas birojā, Žuburs atrod darbu kūdras purvā. Buržuaziskā Latvija negrib dot piemērotu darbu savai darba inteliģencei, un godīgākie tās pārstāvji ir spiesti apmainīt spalvu pret kūdras griežamo lāpstu. Daži neiztur bezcerīgo darbu kūdras purvā un izdara pašnāvību. Kad beidzas kūdras purvā sezonas darbi, arī tur sākas bezdarbs. Žuburam tomēr palaimējas dabūt darbu — par kādas firmas apkārtstaigājošu grāmatpārdevēju. Strādājot šajā darbā, viņš sagaida Latvijas atbrīvošanu no fašisma jūga. Nē, ne tikai sagaida... Romāna attīstības gaitā Žuburs no neapzinīga inteliģenta izaug par revolūcionāru cīnītāju, par atbildīgu pagrīdes darbinieku. Viņš un viņa biedri ir tie, kas kopā ar plašām strādnieku un darba zemnieku masām izcīna Padomju Latviju.

Blakus Žuburam autors rāda arī vairākus citus pagrīdes darbiniekus. Tur ir neuzkrītošais, vienmēr mierīgais kustības vadītājs Silenieks, kas pirmais saskata Žuburā savu cīņas biedru. Tur ir drosmīgā meiča Aija Spāre, ostas strādnieki — tēvs un dēls Rubeņi un citi. Tiem pretī meistariski nostādīti fašisma balsti. Nemaz jau nerunājot par veiksmīgi un identiski notēloto fašisma galvu, Vilis Lācis rāda veselu rindu fašistisko latvju amatpersonu ar prezidenta vietnieku Alfredu Nīkuru priekšgalā. Tieši pie šī tēla autors visspilgtāk demonstrē reālista spalvas spēku. Daudz un dažādās situācijās parādās šī figūra, vienmēr dzīva, reljefa un pārliecinoša savā zīmējumā.

Romāna personāžs ļoti bagāts un daudzpusīgs.

Dzīve fašistiskajā Latvijā pēdējā gadā pirms šī režīma gāšanas bija notikumu bagāta un pretišķību pilna, pie kam šis pretišķības izpaudās ļoti aktīvās formās. Vētras signāli bija uzvilkti. Fašisms cīnījās uz dzīvību un nāvi. Padomju Savienības militārās bazes Baltijas jūrā deva latviešu tautai morālisku spēku kāpināt savu cīņas sparu. Šaubīgie neziņā svaidās kā zivis sausumā. Viss tas ir lielisks materiāls apdāvinātam romānistam. Un Vilis Lācis līdz pilnībai pārvalda šo materiālu. Katrs raksturs romānā uznes uz skatuves daļu no šīs dzīves. Dzīve atklāj raksturus, un raksturi atklāj dzīvi, šo reālisma formulu lieliski demonstrē Vilis Lācis savā jaunajā romānā «Vētra».

Visur mēs redzam patiesas, reālistiskas attieksmes, dzirdam pareizi uztvertu laikmeta pulsu un jūtam vareno dzīves attīstības straumi, kas virza preti arvien lielākiem un lielākiem notikumiem. Tālumā jau dzirdama varena vēstures vētras krākšana, kur izšķirties tautu un valstu likteņiem.

Mēs zinām, ka nevar būt labas rakstūru tipizācijas bez personu valodas tipizācijas. Arī še Vilis Lācis uzrāda ievērojamas sekmes. Visā lielajā personāžā katrs cilvēks runā savā īpatnējā valodā, kas atbilst tā psicholoģijai. Lai šo literāro procesu veiktu, ļoti labi jāpazīst dzīve un ļaudis. Vilis Lācis arī ar šo romānu pierāda, ka viņš pilnīgi pazīst savu tautu, un tādēļ tauta pazīst arī viņu. Ne velti viņš ir atkal uzstādīts par kandidātu PSRS Augstākās Padomes vēlēšanās. Latviešu tauta viņam tic un balsos par viņu.

JĀNIS NIEDRĒ
FEBRUĀRA RĪTĀ

Onckuļu Aņa piecēlās agri. Pulkstenis droši vien rādīja ne vēlāk kā ceturto stundu pēc pusnakts. Paraugoties pa logu ārā, varēja redzēt, ka lauks visapkārt bija pilns ziemas nakts gaišuma, kas parasti, tikai rītausmai tuvojoties, sabirst pelnu pelēkuma miglā. Pašlaik ārā bija tik gaišs, ka Aņa istabā bez kādas taustīšanās atrada vakarā uz soliņa pamestos sērkociņus un petrolejas lampiņu.

Piecēlās arī Aņas slimīgā māte. Pūzdama un salmus čaukstinādama, viņa nolaida pār gultas malu dzīslotās kājas un nobraucīja izsausušajām rokām rupjo garā krekla stāvu no krūtīm līdz pat ceļgaliem.

— Tomēr iesi tumsā? — viņa ieprasījās neskaņā balsī.

— Iešu, — meita cieti noteica un, drēbju gabalus sameklējusi, pagriezās ar skatu tieši pret māti. Aņa bija pagaŗa, bet drukna lauku meita apaļu, mierīgu seju, kuŗai gaišie mati un gandrīz izbalušie uzači piedeva skaidru, meitenīgu siltumu. — Es jau tev vakar sacīju, ka iešu, lai tiktu starp pirmajiem vēlētājiem, — viņa turpināja. — Aiziešu, nobalsošu. Uz pusdienas laiku būšu atpakaļ. Tad aizvedīšu tevi uz Daukstēm. Aizbrauksi ar Daukstu tēvu arī tu.

— Jā jau jā, — māte noteica vēl neskaņāk. — Diezin, vai vajadzēja tā skriet? Nogaidītu mierīgi līdz pēcpusdienai, redzētu tad, kas un kā.

— Ko redzētu? — Aņai piere savilkās krunkās. — Ko tu tādu runā?

— Ir jau jāuzmanās, — Onckuļu māte nolaida kājas līdz pašai grīdai. — Dievs zina, ka labi vien izietu. Redz', vakar pievakarē bija attecējusi Daukstu Tekle. Stāstīja, ka jaunais Dabars ar saviem trim palikušajiem aizsargiem izlīdis viņu pusē no Lielā sila.

— Lai nebaida kaķi ar pūsli, — Aņa piegāja pie mūrīša kājas aut. — Tāpat viņi draudēja rudenī, lai nekuļ labību, nedod valstij maizi, un toreiz viņu bars bija krietni lielāks...

— Tomēr piesargāties vajaga, — Onckuļu māte neatlaidās. — Padomā pati: nebūtu deviņpadsmitajā gadā tēvainis gājis no muižiņas panu dzīt, vai aizsargi būtu viņu nomedījuši? Nebūtu Ignāts četrdesmitajā gadā skrējis uz pagastu aktīvistos, varbūt vācieši nebūtu aizdzinuši uz Salaspili? Arī Salimonai varbūt būtu palaimējies izsprukt no aizdzīšanas uz Vāciju. Dievs, kur tagad viņas kauliņi trūd... — mātes balss sāka pāriet šņukstos. — Vienas še mēs ar tevi esam palikušas kā sausi celmi grāvmalē. Plēšamies un mokāmies. Un ja vēl kāda nelaime uzkrīt?...

— Nu labi, māt, labi, — Onckuļu Aņa ierunājās rāmi, kā izlīdzinādama. — Vai es tev neesmu diezgan noskaidrojusi? Nenāks vairs vecie laiki atpakaļ. Nav vairs ne no kā jābaidās. Nodzīvojām līdz šim un dzīvosim arī turpmāk.

— Jā, dzīvosim, — Aņa vēlreiz atkārtoja balsī, izgājusi uz ceļa. — Dzīvosim tādēļ, ka var dzīvot un prieks dzīvot!

Viņa atlieca galvu atpakaļ kā pēc gaŗa skrējiena un ievilka līdz pat krūšu dziļumam svaigumā smaržojošo ziemas gaisu.

Visapkārt gulēja vizmojoša sniega klāsts, pilns sīku mirdzošu zvaigznīšu. Un skanīgs bez gala. Pat vieglu kāju kustību pieskaŗoties sniega graudiem, tūlīt pāri tīrumiem un ieplakām aiztrinkšķēja tāla stikla zvaniņu atbalss. Tālu jo tālu aiz Onckuļu laukmalas, aiz tuvējām Daukstu mājām un apvāršņa zemumā tikko sajaušamajiem Līpuriem.

— Ech, tomēr labi, ka dzīve tāda, — Aņa strauju kustību laida galvu puslokā uz leju un sparīgi to sapurināja. — Un māte vēl visu laiku domā par vakardienu. Lai arī... Viņa, Aņa Onckule, zina, ka vecais vairs nespēj atgriezties. Un tagad viņa iet vēlēt un nobalsos par savas tautas labākajiem ļaudīm.

Kā pārbaudīdama, meiča pieskārās biezā pusmēteļa sānu kabatai, kur jau pirms dažām dienām vāciešu aizvestā brāļa personības apliecības vāciņos ielika nelielu papīriņu — apliecību par tiesību piedalīties vēlēšanās. — Jā, ir vietā. Nu tad nav ilgāk ko kavēties.

Cik gan tas savādi — viņa, brītiņu pagājusi, iedomājās, — Aņai Onckulei tikko aizmeties deviņpadsmitais gads, bet šodien viņa vēlēs līdz ar visiem citiem pieaugušajiem un mūžu nodzīvojušajiem. Vēlēs savus deputātus. Par spīti agrākajam baltgvardam un bijušajam skolotājam Rudzim, kas Ulmaņa un vāciskajā laikā staigāja aizsargu uniformā, sacīdams, ka latgaliešu batrakiem vispār nav nekādu tiesību. Tas pats Rudzis, pie kuŗa viņa trīs ziemas mācījās rakstos un rēķināšanā.

Tiesa, kas tiesa: kas tais laikos, kad viņa auga, atskaitot pirmo padomju gadu, Latgales batraku par cilvēku ieskatīja! Baltiešu saimnieki, kuŗi sagrāba paputējušo Latgales batraku zemes, un baltiešu kundziņi miestiņa iestādēs, pat pļēgurs malēja meistars dzirnavās, raudzījās uz Latgales būdniekiem kā nepilnīgiem cilvēkiem. Ceļu jau viņiem nekur negrieza. Viss viens, kaut arī latgalim smaga nasta plecos, bet kundziņš pretī nāk pastaigā un karina ar klūdziņu odus. Un — vai mazumam latgaliešu puišu ar savām aizsargu formām prātu nesagrozīja? Tāds pats jaunais Dabars, vāciešu laikā skraidīja kā sasvilis līdzi saviem komandieŗiem, arestēja ļaudis, darīja visu, ko vien kungi pavēlēja.

— Velni gatavie, — Onckuļu Aņa spēcīgi nodauzīja puszābaku uz iebrauktā ceļa, it kā tikko izbridusi gaŗu, aizputinātu taku. — Labi, ka tagad aizbēgušo bagāto baltiešu un tādu aizsargu zemes sadalītas. Padomju vara vis neļaus tiem atkal galvas pacelt. Lai nemēģina viņai kāds to iestāstīt!

Priekšā, nedaudz uz malu no ceļa, iezibēja guntiņa. Likās, kāda neredzama roka izstiepj no apvāršņa malas kvēlojošu papirosu un iesprauž to sniegā tieši tanī vietā, kur baltajā klajumā bija saskatāmi tādi kā tumši izcilnīši.

— Arī Vaivados piecēlušies, — meiča nodomāja, vērodama, ka tumšie izcilnīši nevar būt cits kā Vaivadu viensēta.

— Vaivadu Monika arī ģērbjas uz iešanu. Droši vien atkal tin kāju lielus saitēm kā zaldāts.

Skaidri kā smiekls. Ar to Monika grib izrādīties vairāk pēc vīrieša. Saimnieko viena pati ar vectēvu un septiņgadīgo māšeli deviņos Vaivadu zemes hektaros. Šī varot tāpat kā vīrietis. Lielībniece kāda nav! Viņa par Moniku veseli divi gadi jaunāka, zemes Onckuļiem trīsceturtdaļas hektara vairāk, un kalniņā gar purvu tāds glizds, ka, slapjā laikā ejot, norauj pazoles zābakiem no kāju apakšas. Aņai slima māte mājās, strādāja gandrīz visu laiku viena pati. Un vai tāpēc Onckuļos kāds zemes stūrītis palicis neapstrādāts? Arī visas valsts nodevas laikā nokārtotas. Būtu viņa mazāk piekāpusies mātes gribai, kas tirgus dienās un baznīcā pie visādām Daukstu Teklēm un citām veceņēm saklausās pilnu galvu burlaku stāstu, būtu ar nodevām vēl vairāk pasteigusies, skaitītos pirmā kārtotāja visā pagastā. Arī komjaunatnē viņa iestāsies. Un kad citu gadu Daukstes Antons pārnāks no Sarkanās Armijas, sāks atkal runāt par precēšanos, Aņa viņam pateiks acīs vēl pirms nomutēšanas: «Vēl tev pēc manis laiciņš jāpatek. Tagad, brālīt, Onckuļu Aņai cita cena...»

Meiča iesmējās. Meitenīgi smiekli nobira kā skanīgi sarmas graudi no zariem sniegā. Viņa atkal paraudzījās uz Vaivadu sētu un paātrināja soli. Nu, lai tur vai kas — balsī viņa nodos pirms Monikas.

Tuvojās rītausma. Zvaigznājs virs galvas sāka izplēnēt, kļuva tāds skumīgs kā pelniem pārklājies izdziestošs ugunskurs. Baltais sniega klajums abpus iebrauktajām kamanu sliedēm parādījās netīri tumšs, kā kad, Aņas nepamanīta, te pārbraukusi smaga lokomotīve, atstādama aiz sevis ziedīgiem ogļu putekļiem piesūcinātu dūmu kārtu, kas nupat, nupat sēdās uz zemes. Visu laiku miegā snaudošie lauki uzreiz iešalkojās kustībā. Kā no pēkšņi sabirzuša stikla aizvara otras puses gājējai no aizmugures, sāniem un no priekšas vēlās trokšņu viļņi: durvju klaboņa, suņu rejas, cilvēku sarunāšanās. Ceļš zem gājējas kājām iedunējās, tālu braucēju pajūgu iedārdināts.

— Jāpasteidzas, citi arī jau ceļā — meiča sakarsusi atrāva sava pusmēteļa augšējās pogas. Griezīšos labāk taisni pa taciņu cauri alksnājam. Tur vienmēr gāja steidzīgākie gājēji, kam vajadzības ciema padomē. Sava pusotra kilometra līkuma varēja izmest.

Gandrīz pie pašas alksnāja otras malas Aņa pamanīja, ka no lielāka savrupēja koka stumbra taciņas malā atdalās plata ēna un ātri virzās turp, kur viņai jāiet.

— Kas tur? — Aņa noprasīja un apstājās.

Ēna mazliet sakustējās, bet klusēja.

— Kas tur ir? — Aņa iesaucās no pilnas krūts.

— Pašu cilvēks, meit, pašu ...

Meiča pēdīgi saklausīja Raibuču Aļonas, pazīstamās pagasta pļāpas balsi.

— Uz kurieni, meitiņ, tādā agrumā tevi kājiņas nesdamas?...

— Uz ciema padomi. — Un Aņa atkal sāka iet uz priekšu.

— Jumprava visužēlīgā, meitiņ, vai tu prātīga?... Aļona ieplētās pār visu taciņu. — Griezies tūlīt atpakaļ un nenāc šodien no mājām ārā! Neviens lai neiet!

— Kāpēc?... gribot negribot viņai nācās iebrist sniegā, nogriezties no taciņas. Sakumpušā Aļona stāvēja ieplētusies celiņa vidū kā piepūties ūpis.

— Jēziņ saldenais, vai tu vēl neesi dzirdējusi? — pļāpai mutē sāka vārdi siekaloties. — It nekā neesi dzirdējusi? — Kolupes stacijā jau no aizvakardienas stāv vilciens ar tukšiem vagoniem. Viens tukšāks par otru.

— Lūk, kā?... — Aņa kļuva ausīga. Tad redz, no kuŗas puses viņas mātei vaimanāšana pielipināta... Kā tad: Tekle Aļonas sirdsdraudzene. Ak tu, ragana gatavā!

Aņa pavirzījās tuvāk Aļonai.

— Lai tad ar' man mēle izputētu!...

— Un to ziņu tu dabūji no jaunā Dabara? — viņa noprasīja, katru vārdu sevišķi uzsvērdama.

Aļona nočāpstināja lūpām. Varēja manīt, tāds jautājums viņai nebija pa zobam.

— Nē jau, nē, — viņa krekšķināja, kā auksta gaisa sarijusies. — Kur nu jaunais Dabars? Miestiņā no stancijas vīriem dzirdēju. Arī Dabaru Izabelle esot tā dzirdējusi.

— A—ha! — Nu tad nāc man tūlīt līdzi! — Aņa droši sagrāba veco pļāpu aiz pleca. Grābiens viņai ciets kā spēcīgam vīrietim. Ne velti viena pļāvusi, mēslus vedusi, arusi un visu ziemas laiku mežā baļķus cēlusi uz ragavām.

— Uz kurieni? — Aļona spēji rāvās nost no taciņas, bet izsprukt nelaimējās. — Aņīt, puķīt, laid vaļā! — viņa sāka lūgties.

— Nekulsti mēles, nāc! — meiča piepūlē sacirta cieti zobus un stiepa veceni no alksnāja ārā. — Tālu nebūs jāiet. Soļi simti divi, ne vairāk. Redz, kur tie uguņi virs sarkanā karoga.

Slapja kā sera rijā nostrādājusies, Onckuļu Aņa pievilka lāstus, lūgšanas un vaimanu vārdus purpinošo Raibuču Aļonu pie Līpuru ciema padomes ēkas, kur jau bija atvērts vēlēšanu iecirknis. Pie lieveņa stāvēja komjaunietis Grišāns ausainā cepurē, lielu aitādas kažoku mugurā un lēkāja, svārstīdamies no vienas kājas uz otru kā lielais baznīcas pulksteņa pendelis.

— Aprunājies mazliet ar šito, — Aņa piestūma kunkstošo sievu Grišānam klāt. — Viņu Dabars izsūtījis atbaidīt ļaudis no vēlēšanām. Es tikai ieskriešu nobalsot, gribu būt pirmā!

Mirdza Ķempe

Elfrīdai Pakulei

Ar vārdiem diženiem ir grezna dzimta mala,
Tā pazīst tos, kas skaistus darbus veic.
Un arī tevi, latvju lakstīgala,
Par dziesmu saulaino tā mīlēdama teic.

Par dzīves gaišumu tu dziedāji tik maigi,
Kad nāves negaisos viss dunēja ap mums.
Smaids lidoja pār kaŗotāja vaigu —
Tu dziedāji, lai sirdis nesatumst —

Un dienās rūgtākās tu viņiem veldzi devi,
Kam grūto cīņu ceļš bij jāiziet.
Tad padomjļaudis sacīja par tevi:
«Šī latviete par putnu saldāk dzied».

Dzird visa zeme gaišo dziesmu tavu,
Sirdsdzidrumu, kas pērļu lāsēs zib.
Lai tava balss skan Latvijai par slavu,
Tā tautas izvēlētos tevi redzēt grib.

JEKELNA BANDU NOMOCĪTAIS LIETUVJU DZEJNIEKS

VĪTAUTS MONTVILA

Savus ugunīgos pantus un savu jauno dzīvību viņš ir atdevis jaunajai padomju republikai. Fašistiskā okupanta lode ieurbās dzejnieka krūtīs, kuŗās dega tik daudz kvēlu vārdu un glabājās liela mīlestība uz savu darbu, saviem draugiem, jaunas dzīves cēlējiem, uz savu mīļoto Lietuvu.

Barbari ar kāškrustu atnesa mūsu tēvijā cilvēka iznīcināšanu, naidu pret kultūru, dzeju, viņi iznīcināja ne tikai dzejnieku, bet nolīdzināja ar zemi pat viņa kapu. Dzejnieka kaps mums nav zināms. Okupanti apraka noslepkavoto Vītautu M o n t v i l u kopējā brāļu kapā kopā ar saviem lasītājiem, ar saviem cīņu biedriem.

Vītauts Montvila nebija no tiem daiļvārdu māksliniekiem, kas, spoži mirdzēdami, līdzīgi septembŗa zvaigznei pēkšņi nokrīt literātūrā, atnesdami sev līdz jau gatavu, īpatnu, oriģinālu talantu, nobriedušu uzskatu par lietu un dzīves parādībām. Dzejnieks ilgi un, šķiet, ar grūtībām meklēja savas dzejas ceļu, savu stilu, meklēja atbildi veselai virknei sociālu un filozofisku jautājumu.

Un Montvilam nebija arī pārāk daudz laika, ko varētu upurēt literātūrai, nebija laika izlīdzināt savu dzejas stīgu, mācoties no lielajiem dzejniekiem. No pat mazotnes dzīve Montvilu bez žēlastības šauta. Ne vienu reizi vien dzejniekam nācās pamest spalvu, nobīdīt sānis neizlasītu iemīlēta rakstnieka grāmatu un ķerties pie akmeņskaldītāja kapļa, mašīnas stūres vai arkla, lai nopelnītu sev kumosu maizes.

1940. gadā padomju iekārtas nodibināšanos Lietuvā dzejnieks saņem ar vislielāko prieku. Viņš apsveic jauno padomju republiku kā savu ilggadējo sapņu, fašistiskajos cietumos nobriedušo ideju, kā sava paša un savu daudzo draugu, Lietuvas darba ļaužu masu aiku un cerību piepildījumu.

Kā dzejnieks Montvila pavisam īsajā 1940.—41. g. padomju iekārtas laikā izaug par vadītāju padomju lietuviešu dzejas figūru.

Montvilas dzejoļi sāk parādīties biežāk, cits aiz cita, pieskardamies vissvarīgākajām jaunās dzīves problēmām, iedvēsdami cerību un sajūsmu jaunās padomju dzīves cēlējiem. Montvilas dzejoļus deklamē mītiņos, sanāksmēs, tos ik dienas skandē pie radio mikrofona. Dzejnieks kvēliem, revolūcionāra patosa piesātinātiem pantiem atbild uz visām jaunās padomju Lietuvas parādībām un bez žēlastības šausta tos, kas šaubās par padomju iekārtas sasniegumiem, bez žēlastības velk dienas gaismā jaunās dzīves bremzētājus.

Montvilas dzejoļu temati ir dzimstošās, augošās padomju republikas pirmie soļi, cēlās Lietuvas, ko Montvila mīl no visas sirds, gaišie nākotnes ceļi. Montvilas pants — tas ir līksms vesera sitiens, kas skan no tālienes un bez kādas sentimentālitātes.

Kādā anketā par savu dzejnieka darbu pirmajos padomju gados Montvila atbildēja: «Šais deviņos mēnešos es esmu uzrakstījis vairāk nekā visā savā mūžā.»

Īsa bijusi dzejnieka dzīve. Viņš to nodzīvoja taisnīgi un godīgi. Viņš nomira par savas tautas taisnu lietu. Viņa dzīvības upuris nav bijis veltīgs. Padomju zeme ir atkal tīra no fašistu mošķiem. Bet upuŗu asinis prasa taisnu tiesu.

Petras Cvirka

TEĀTŖU REPERTUĀRS

Aizvadītajā 1945. gadā blakus teātŗu tīkla atjaunošanai viens no galvenajiem uzdevumiem mūsu mākslas dzīvē bija jauna padomju repertuāra radīšana. Daļa teātŗu atsāka darbu ar agrāko iestudējumu atjaunojumiem, taču šīs izrādes tūlīņ atklāja gan zemo māksliniecisko līmeni, līdz kādam bija noslīdējusi mūsu teātŗu māksla vācu okupācijas gados, gan arī šo atjaunojumu ideoloģisko mazvērtīgumu. Lai pārvērstu teātŗus par īstām padomju mākslas iestādēm, darbs bija jāsāk pilnīgi no jauna.

Uzdevumu atvieglo tas apstāklis, ka latviešu padomju drāmaturģija kara gados bija radījusi vairākus nozīmīgus skatuves darbus, pie kuŗu iestudējumiem varēja ķerties mūsu teātŗi. Vilis Lācis nodeva Drāmas teātrim savu lugu «Vedekla», kas pārliecinoši un bagātos tēlos atklāja latviešu tautas dzīvības un nāves cīņu pret vācu iebrucējiem. Drāmas teātrī šī luga pagājušajā gadā piedzīvoja pāri par 50 izrāžu; pārtulkota krievu valodā, tā kļuva par vienu no labākajiem iestudējumiem Krievu drāmas teātrī; izrādīta Liepājas, Valmieras un Strādnieku teātŗos. Dailes teātris sāka darbu ar Tautas rakstnieka Andreja Upīša vēstures traģēdiju «Spartaks», kuŗas seno cīnītāju tēli uz skatuves izauga par spēcīgiem cīņā saucējiem pret varmācību un apspiedējiem. Operas un baleta teātris savos darba plānos un sasniegumos ierakstīja Nīla Grīnfelda viencēliena operu «Rūta». Šie iestudējumi iezīmēja pirmos drošos soļus mūsu teātŗu jaunajās gaitās.

Padomju Latvijas atbrīvošana, uzvara pār vācu fašistiem un dzīves atatjaunošanās pirmie mēneši deva turpmāku spēcīgu ierosmi latviešu padomju drāmaturģijai. Vilis Lācis uzrakstīja jaunu lugu «Uzvara», kur pirmo reizi mūsu drāmaturģijā un uz mūsu teātŗa skatuves uznāk latviešu strēlnieku — Sarkanās Armijas cīnītāju tēli. Arvīda Griguļa luga «Uz kuŗu ostu» tvēra nozīmīgu un aktuālu temu par latviešu buržuaziskajiem nacionālistiem, nesaudzīgi atmaskojot šos savas tautas pārdevējus un bendes. Indriķa Lēmaņa «Kalpu taka» pirmo reizi ieveda mūsu drāmaturģijā latviešu darba zemnieku vēsturiski pareizā traktējumā, parādot, ka vienīgi padomju vara taisnīgi atrisina mūsu lauku dzīves problēmas. Jaunus oriģināldarbus saņēma arī Jaunatnes un Leļļu teātŗi. Aizvadītais gads tādā kārtā deva nozīmīgus darbus mūsu teātŗu repertuārā par latviešu tautas cīņu un uzvaru gaitām.

Blakus šīm lugām liela un svarīga vieta repertuāra plānos bija ierādīta krievu padomju rakstnieku izcilajiem darbiem. Krietna daļa vislabāko lugu, ko kara gados uzrakstīja krievu rakstnieki, piedzīvoja pirmizrādes arī mūsu teātŗos.

Teātŗu kolektīviem tā bija nopietna gatavības pārbaude — strādāt ar maz pazīstamu materiālu, radīt dzīvus, ticamus padomju tautas varoņtēlus, nu mēs bijām liecinieki gan savām pirmajām kļūmēm, gan arī pirmajiem panākumiem. Ar gandarījumu mēs šodien atzīmējam, ka ievērojamo padomju drāmaturgu Pogodina, Korneičuka, Simonova, Gorbatova, Višņevska, Guseva lugu iestudējumi kļuva izcili notikumi mūsu teātŗa darbā un veica nozīmīgu lomu tautas audzināšanā padomju ideju garā.

Latviešu klasiskā drāmaturģija aizvadītajā gadā mūsu teātŗu repertuārā bija vāji pārstāvēta. Ja neskaita dažu Blaumaņa lugu atjaunojumus Drāmas teātrī un samērā augstā mākslinieciskā līmenī pārstudēto A. Kalniņa operu «Baņuta», tikai divas Raiņa lugas — «Pūt, vējiņi» un «Krauklītis» atzīmējamas pagājušā gada aktivā. Neapstridami, ka mūsu klasika bija pelnījusi lielāku vērību, kaut arī visumā par ļoti pareizu atzīstama teātŗu cenšanās, pirmkārt, radīt spēcīgu padomju repertuāru.

Ļoti ievērojamus mākslinieciskus panākumus toties guva mūsu teātŗi, strādājot ar krievu klasikas nemirstīgajiem darbiem, gatavojoties krievu klasikas Vissavienības skatei. Teātŗu kolektīvu vidū izraisījās spraiga radoša sacensība, mūsu teātŗi gribēja šajos darbos sasniegt un parādīt savu iespējami augstāko māksliniecisko līmeni. Atzīstamu atbildības sajūtu apliecināja Drāmas teātris pēc zināma darba posma, kuŗa rezultāti vēl neapmierināja, aicinādams talkā Maskavas Dailes teātŗa konsultantus, gala rezultātā tā radīdams vienu no pagājušās sezonas spožākajiem inscenējumiem — Ostrovska «Vilkus un avis». Ne mazāk atbildīgi darbā ieslēdzās Dailes teātris, sākdams iestudēt Gorkija monumentālo drāmu «Jegors Buličovs», kritiski pārvērtējot savus radīšanas principus, radikāli pagriežoties reālisma virzienā, nezaudējot savu teātrālo krāsainību un seju. Grūtos darba apstākļos, bez savas skatuves un nama krievu klasikas skatei gatavojās Krievu drāmas teātris, darba rezultātā sniegdams talantīgu, radošas drosmes un iedarbības spēka pilnu iestudējumu — Ostrovska «Bez vainas vainīgos». Neveiksmīga bija Jaunatnes teātŗa piedalīšanās skatē, taču visus mūs iepriecināja Jelgavas teātŗa izcilās sekmes ar Gogoļa «Precībām». Arī Liepājas teātrī Ostrovska luga «Mežs» nešaubīgi veidojas par šī teātŗa labāko izrādi. Šie darbi, kuŗus atzinīgi novērtēja Vissavienības skates komisija, apliecina par jaunu latviešu un krievu mākslas dziļo radniecisko kopību, krievu mākslas pozitīvo ietekmi, kā arī mūsu teātŗu gatavību lielu, atbildīgu mākslas uzdevumu veikšanai. Aizvadīto, 1945. gadu mūsu teātŗi nobeidza ar krietniem darba panākumiem, rādīdami jo daudzus iestudējumus, kas turpinās dzīvot tālāk uz mūsu skatuves, iedvesmodami mūsu tautu jauniem darba panākumiem.

Sākot jauno, 1946.gadu, dzīves atjaunošanas un augšupejas gadu, repertuāra plāns mūsu teātŗos iegūst īpašu nozīmi un svarīgumu. Augstās prasības, ko padomju tauta uzvarētāja piesaka savai mākslai, nepārtraukti augošais skatītāju idejiski politiskais un kultūras līmenis liek mūsu teātŗiem paplašināt un uzlabot repertuāru kvalitāti, paaugstināt mākslinieciskā darba līmeni, radīt jaunus skatuves darbus, kas cienīgi atbilst lielajam laikam. Mūsu tauta grib redzēt lugas, kas parāda padomju zemes vēsturiskās uzvaras, Sarkanās Armijas un padomju darba ļaužu varonību, kas mobilizē jaunam radošam darbam dzīves atjaunošanā, mūsu dzimtenes varenības tālākā celšanā. Uz mūsu skatuvēm jāparāda krievu tautas vēsturiskā loma lielās uzvaras izcīnīšanā, visas cilvēces progresa gaitā. Jaunu oriģināllugu radīšana — viens no visgalvenajiem uzdevumiem, kas mums šogad jāveic ne sliktāk kā pagājušajā gadā.

Teātŗa repertuārs jāpapildina ar labākajiem latviešu, krievu un Vakareiropas klasiķu darbiem. Sava pienācīga vieta repertuārā jāatrod mūsdienu un klasikas komēdijām, lai teātŗi atbilstu tautas prasībai pēc dzīvespriecīga, optimistiska repertuāra. Radikāli jāpārskata teātŗu pašreizējais repertuārs, izslēdzot no tā mākslinieciski un idejiski mazvērtīgus darbus, atstājot un atjaunojot nozīmīgos. Diendienā jācīnās par izrāžu un jauniestudējumu augstu māksliniecisku gatavību, jo tas ir viens no pirmajiem līdzekļiem, kā pulcināt teātrī aizvien jaunus skatītājus.

Izejot no šiem apsvērumiem, mūsu teātŗi izstrādājuši savus jaunos repertuāra plānus, kas sola šai gadā daudzus izcilus mākslas notikumus. Autori pieteikuši jaunas oriģinālllugas, starp kuŗām Vila Lāča «Bāka uz salas» pārstrādātā redakcijā, Arvīda Griguļa komēdija par mūsu laukiem, Jūlija Vanaga «Otrā vada vīri» — par latviešu strēlniekiem Sarkanajā Armijā. Lieli un drosmīgi šai virzienā Operas un baleta teātŗa radošie plāni — jauna latviešu padomju opera «Vējš no jūras» un pirmais liela stila latviešu balets «Spēlēju, dancoju» pēc Raiņa lugas temas. Vairums piesacīto darbu nav vēl uzrakstīti (izņemot V. Lāča lugu, ko jau sācis iestudēt Krievu drāmas teātris), tāpēc gan drāmaturgiem, gan teātŗu vadībai šo nodomu reālizēšanai jāveltī pati nopietnākā vērība.

No krievu padomju drāmaturģijas mūsu teātŗi paredzējuši tādus izcilus darbus kā Pogodina «Kremļa kuranti» (Drāmas teātris), «Pasaules radīšana» (Krievu drāmas teātris), Seļvinska lielo vēstures lugu par caru Jāni Bargo «Livonijas kauja» (Krievu drāmas teātris), Rachmanova «Nemierīgais vecums», Svetlova «Teiku», Gladkova «Sendienās», Simonova «Zem Prāgas kastaņiem», Maršaka «12 mēneši», Leonova «Vienkāršais cilvēks» — un virkni citu, kas nenoliedzami darīs bagātāku mūsu mākslas dzīvi ar jauniem radošiem sasniegumiem.

Ar liela stila darbiem repertuāra plānos ierakstīta latviešu klasika. Dailes teātrī redzēsim Raiņa drāmu «Uguns un nakts», Drāmas teātrī — «Jāzeps un viņa brāļi», Brigaderes «Princesi Gundegu» Jaunatnes teātrī, Rūdolfu Blaumani Krievu drāmas un Ceļojošā teātrī, Raiņa «Zelta zirgu» Leļļu teātrī. Tāpat visizcilākiem darbiem pārstāvēta krievu klasika. Šogad paiet 10 gadu, kopš tautas ienaidnieku roka izdzēsa lielā krievu rakstnieka Maksima Gorkija dzīvību. Padomju Savienības teātŗos notiks Gorkija lugu skates, un šim notikumam gatavojas arī visi vadošie Latvijas teātŗi. Blakus «Jegoram Buličovam», ko beidzis iestudēt Dailes teātris, mēs redzēsim uz mūsu skatuvēm Gorkija lugas «Ienaidnieki», «Barbari», «Vasa Žeļeznovs», «Pēdējie» un «Sīkpilsoņi». Šie iestudējumi būs viens no nopietnākiem ieguldījumiem mūsu teātŗa mākslā šai gadā un arī latviešu literātūrā — ar šo lugu tulkojumiem latviešu valodā. Blakus Gorkijam no krievu klasikas izcilajiem darbiem redzēsim vēl Ļermontova «Maskarādi», Gogoļa «Revidentu», Ostrovska «Vēlo mīlu» un arī Majakovski, kuŗa lugu «Blakts» uzņēmis repertuāra plānā Dailes teātris.

Vakareiropas klasika pārstāvēta ar Šekspīra komēdiju «Liela brēka, maza vilna», ar Moljēra, Lope de Vegas, Šeridena komēdijām, Kostera «Pūcspiegeli» Leļļu teātrī.

Operas un baleta teātris jaunos inscenējumos sniegs operas «Rigoleto», «Pīka dāma», «Seviļas bārddzinis», baletu «Bachčisarajas strūklaka». Bez tam mūzikālās komēdijas teātris un Liepājas teātris piesacījuši 13 jaunu mūzikālu komēdiju iestudējumus.

Mūsu priekšā ir liels un nopi[illegible] darba plāns, kas šogad ietver 10[illegible] iestudējumu mūsu republikas teātŗos. Tas atbilst mūsu tautas idejiski politiskajam augumam, mūsu zemes darba nodomiem un plāniem. Bet skaidrs arī tas, ka šādu nodomu reālizēšana prasīs no mūsu teātŗiem neatslābstošu, aizvien pieaugošu spraigumu, augstu atbildības sajūtu, nepārtrauktu sava idejiskā un mākslinieciskā līmeņa celšanu. Taču pirmās sekmes, ko mēs sasniedzām pagājušajā gadā, kā arī tas apstāklis, ka mēs netraucēti varam pārņemt un pielietot savā radošā darbā krievu padomju teātŗa izcilos sasniegumus, rada pārliecību, ka mēs šo plānu izpildīsim. Mums jāpanāk šai gadā arī radikāls lūzums līdz šim neaktīvajā darbā ar mūsu skatītājiem, lai spraigais radošais darbs nebūtu darīts velti. Šis ļoti svarīgais uzdevums prasa iztirzājumu atsevišķā rakstā, taču tam ir visciešākais sakars ar mūsu teātŗu repertuāra bagātību un māksliniecisko līmeni. Mūsu teātŗu māksliniekiem jābūt pastāvīgā saskarē ar mūsu tautu.

Uzdevums ir izraudzīts, solījums ir dots. Atliek novēlēt mūsu teātŗiem, lai tās dienas, kad atvērsies priekškari jaunajām lugām, kļūtu par īstiem mūsu mākslas svētkiem, lai skatītāji aizietu no šīm izrādēm pilni jaunas apņēmības un darba gribas, pilni īsta prieka un lepnuma par mūsu mākslas panākumiem.

Fr. Rokpelnis

ERNSTS DĪNSBERĢIS

Daudzu zinātnisko rakstu popularizētājs, pasaules klasiķu daiļdarbu tulkotājs, dzejnieks, žurnālists un skolotājs Ernsts Dīnsberģis ieņem latviešu literātūras vēsturē savdabīgu vietu: viņš divu svarīgu latviešu tautas vēstures laikmetu liecinieks un aktīvs līdzdarbinieks.

Ernsts Dīnsberģis ir 19 gadsimta pirmās puses darbinieks, tā laikmeta, kad latviešu ļaudis velk muižnieku piekrautos klaušu vezumus un bezcerības pilnām acīm brien bada un beztiesību tuksnesi. Līdz ar citiem — pirmajiem šī posma latviešu inteliģentiem, kā Līventāls, arī Ruģēns un Mālberģis, Dīnsberģis dzied savai tautai nedrošu vārdu mierinošas dziesmiņas, teic klusām stāstus, nepagurdami tiekdamies preti tikko jaušamajai tautas nacionālās atmodas rītausmai.

Kad 19. gadsimta otrā pusē progresīvie inteliģenti ar Kr. Valdemāru, J. Alunānu, K. Biezbārdi, Kr. Baronu, K. Spāģi un A. Kronvaldu priekšgalā augstu sabangoja latviešu pašapziņu, izveda agrāko klaušnieku pulku jau sevi kā nāciju apzinošos ļaudis cīņā pret muižniecību, feodālisma žņaugiem un beztiesību, arī Ernsts Dīnsberģis ir ar tiem. Nenoguris viņš savā iespiedumburtu atdarinājuma rakstībā gatavo latviešu zināšanu vairošanai grāmatu pēc grāmatas, pauzdams demokratu apgaismotāju uzskatus par zināšanu vairošanas nepieciešamību latviešos, par tautas cīņas degsmes kāpināšanu. Tā darbodamies divos latviešu vēstures laikmetos pāri par 50 gadu kā skolotājs un literāts, Ernsts Dīnsberģis atstājis literāru mantojumu, kas aptver pāri par 100 uzrakstītu, lokālizētu un tulkotu grāmatu sējumu.

Ernsts Dīnsberģis ir tipisks inteliģents autodidakts, kas grūtā pašmācības ceļā uzkrāj savas smadzenēs zināšanas un cenšas tās tūlīt tālāk atdot plašākām tautas masām.

Ernsts Dīnsberģis dzimis 1816. gada 24. janvārī Dundagas pagastā kā kaļpa dēls. Skolu viņš apmeklējis pavisam tikai 2 mēnešus — pie kaiminu muižas arendatora mājskolotāja Cītīgi lasīdams visas tanī laikā pieejamās latviešu grāmatas, Dīnsberģis dažas no tām pārraksta un pēdīgi arī pats sāk sacerēt dziesmas.

1833. gadā Dundagas mācītājs pieņem E Dīnsberģi sev par kucieru un sulaini. Kalpodams muižā, Dīnsberģis iemācās vācu valodu, un tagad vinam kļūst pieejamas arī tādas grāmatas, kādas Baltijas vācieši kā latviešu dzimt- un klaušu ļaužu kungi latviešiem slēpa un liedza.

Savā laikā Baltijas vācu muižniekiem un mācītājiem bija paradums savus izkalpojušos sulaiņus, kučierus un pikieŗus iecelt par zemnieku bērnu

skolotājiem vai baznīcas kesteriem. Bet ļoti daudz līdzšinējo kučieru un sulaiņu tomēr izrādījās muižniekiem par neuzticamiem. Viņi lielākā vai mazākā mērā nostājās apspiestās tautas pusē. Un viens starp tādiem ir arī Ernsts Dīnsberģis. Viņš raksta krievu valdībai zemnieku sūdzības par muižniekiem, stāsta viņiem par citu tautu brīvības cīņām, pavairo un slepus izplata muižniecībai naidīgus, bet tautas cīņas gribu vairojošus rakstus (piem., Spāģa «Cīņas grāmatu») u. tml. Kad pag. gadsimta 50-tajos gados Dīnsberģis iepazīstas ar Kr. Valdemāru, sāk strādāt līdzi tā saucamajos «jaunlatviešu» (nacionālās atmodas darbinieku) izdevumos, viņa darbība kļūst vēl spraigāka. Izceļas Dundagas zemnieku nemieri. Šinis nemieros Dīnsberģis ir apspiesto zemnieku vidū.

Līdzdalība Dundagas nemieros un 1864. gada «Vecajā un jaunajā laika grāmatā» (kalendārā) iespiestais dzejolis, kuŗā apdzejota latviešu pagātne un muižniecības vardarbības un kuŗa dēļ kalendārs tika konfiscēts, noveda pie tā, ka 1864. gada aprilī Dīnsberģi atceļ no skolotāja amata un izraida uz Jaunjelgavu policijas uzraudzībā. Tikai pēc ilgāka laika viņam atļauj pārcelties uz Rīgu un nodarboties par skolotāju. 1867. gadā Dīnsberģis atkal Dundagā, kur nostrādā par skolotāju 10 gadu, bet pēc tam sabojātas dzirdes dēļ aizziet no audzinātāja darba un pievēršas tikai rakstniecībai. No rakstniecības druvas viņš neaiziet līdz pat sava mūža pēdējām dienām (Dīnsberģis mirst 1902. gadā).

Par savu galveno uzdevumu Dīnsberģis ieskatija vispłašāko tautas masu izglītības līmeņa pacelšanu. Šai sakarā raksturīgi viņa «Vispārējās vēstures» ievadā teiktie vārdi: «...katram vientiesīgam zemniekam, kas šinīs laikos kā saprātīgs cilvēks grib dzīvot starp cilvēkiem, pēc sava skolas laika vajag savu tiesu arī patiesā gara barību smelt no katra, pie viņa izglītības vajadzīga zinību avota.» Tā viņš sacerē, tulko un lokālizē ne tikai daudz daiļliterātūras sacerējumu — dzeju, prozu un lugas, bet arī saraksta un tulko vēstures, ģeografijas, paidagoģijas, skolas un citas grāmatas un pat garīgus rakstus.

Redzamāko vietu starp Dīnsberģa grāmatām ieņem amerikāņu rakstnieces Bičer Stou romāns «Krusttēva Toma būda» (Dīnsberģim «Unkel Toma būda»), vācu zemnieku rakstnieka B. Auerbacha romāna «Baskājiete» un Gētes «Lapsas Kūmiņa» tulkojumi. Pēdējais vēl šodien lasāms ar patiku. Dīnsberģis tulkojis arī Homēra «Odiseju», Miltona «Pazaudēto paradīzi», bet šie tulkojumi jāuzlūko par neizdevušamies, kamēr savā laikā daudz lasītais Dīnsberģa seno grieķu mītoloģisko un varoņteiku divsējumu izdevums («Vecie grieķi») sarakstīts veiksmīgi. Dīnsberģis pirmais saraksta latviešu grāmatas ģeografijā un etnografijā («Etnografija, pasaules valstis — tautas un viņu daba, ierašas un dzīve», 1878. g.), kuŗas ievadā saka: «Iepazīšanās ar citām tautām katrai tautai, kad tā pasaulē grib atmosties un cik necik izglītoties, ir vajadzīga lieta.»

Rakstīdams pats, tulkodams un lokālizēdams, Dīnsberģis nepiemirst, ka latviešiem aug arī jauna literātu audze, kuŗai jāatvieglo amata apgūšanas māka. Un, lūk, viņš izdod poētikas mācības grāmatu («Metrika ar tām vajadzīgām dzejas mākslas ziņām»), kuŗā pamāca jaunos latviešu dziesminiekus:

Dziedi tik jauki, cik vien tu vari,
Dzejo pēc dzejiskiem likumiem arī...

Dīnsberģis gan cenšas vairot savas tautas grāmatu krājumus, taču klaušu laikos muižas un tēva iedauzītā un ieaudzinātā bijība pret reliģiju un carisko valdību sašaurina viņa skatu uz dzīvi un sabiedrību. Un tādēļ Dīnsberģis nogrimst ēnā pret tādiem sava laika latviešu literātiem un sabiedriskiem darbiniekiem, kā Kr. Valdemārs, Alunāns, Kronvalds, Biezbārdis, Auseklis un citi. Taču visumā Dīnsberģis ir pozitīva parādība latviešu literātūrā.

J. N.

Lilija Anza

Sniegainā vakarā

Bij baltā sniegā zilas zvaigžņu pēdas,
Kad vakars debess durvis klusi vēra;
Pār lauku vientulība laidās sēra,
Gaiss smaržoja kā zaļu egļu vēdas.

Es augstā kalnā klusēdama vēros:
Jauns gars pār manu zemi dzirkstis šķīla!
Un manā dvēselē dziļi slēptā mīla
Bij izlijusi it kā simtos mēros.

Vissavienības mākslas izstāde

(Turpinājums no 3. lapaspuses)

darbos. A. Pachomova autolitografijās un K. Finogenova un D. Močalska zīmējumos.

Spilgtu kolchozu darba temu savos gleznojumos rāda A. Plastovs. Interesantas žanra gleznas radījuši F. Šurpins, E. Čepcovs, S. Rjangina, F. Antonovs, V. Orlova u. c.

Peizāža gleznieciba reprezentē dažādu paaudžu meistaru redzami darbi. Te vispirms jāmin V. Bakšejevs, M. Sarjans, S. Gerasimovs, K. Juons, G. Segals, B. Jakovļevs, G. Rjažskis un G. Ņiskis un beidzot jaunie peizāžisti — N. Romadins, A. Gricajs.

Interesantas skulptūras kompozicijas un pieminekļu projektus izpildījuši S. Merkurovs, S. Orlovs, N. Tomskis, M. Manizers, G. Motovilovs, I. Čaikovs, V. Ļiševs, A. Manuilovs un T. Abakelija.

Spidošus mazās plastikas paraugus no porcelāna par krievu tautas pasaku temām parādījis S. Orlovs.

Spilgtu daudzveidību tiklab technikā, kā radošos nodomos uzrāda grafika. Katrai savienotajai republikai šinī mākslas veidā ir savi izcili meistari. Izstādē sevišķi saista D. Šmarinova jauno zīmējumu cikls A. Tolstoja romānam «Pēteris Pirmais» un E. Kibrika autolitografiju serija N. Gogoļa «Tarasam Bulbam», F. Konstantinova gravīras, I. Pavlova krāsaino gravīru cikls «Vecā Maskava», A. Pachomova autolitografiju serija «Ļeņingradas atjaunošana», Ļeņingradas grafiķu kolektīva darbi, K. Finogenova zīmuļa zīmējumu cikls «No Staļingradas līdz Berlīnei» un daudzi citu mākslinieku darbi.

Īsā rakstā visus izstādes darbus nav iespējams ne uzskaitīt, ne nosaukt. Tas prasītu vairākas lappuses.

Par izstādes daudzpusību un apmēriem jau liecina tas apstāklis vien, ka izstādes materiāls aptver Tretjakova galerijas četrpadsmit zāles. Bez tam pēc dažām dienām izstādes filiāli atvērs arī Maskavas mākslinieku sabiedrības telpās.

Blakus pārējo republiku mākslinieku daudziem izciliem darbiem krietnus panākumus uzrāda arī, kā to atzīmē «Sovetskoe iskustvo», Baltijas republiku — Igaunijas, Latvijas un Lietuvas mākslinieki, kas atsvabinājušies no Vakareiropas modernisma un schēmatisma ietekmes, droši nostājušies uz reālistiskās radīšanas ceļa, meklējot ciešas saites ar tautas nacionālās mākslas tradicijām.

Baltijas mākslinieku zālē vērību saista R. Utmā glezna «Zvejnieki ziemeļu piekrastē», E. Kalniņa — «Jaunā buras», L. Mergašiļska — «Nošaušana» un V. Lembera panno «Līgavas apģērbšana», kā arī L. Dzeguzes skulptūras kompozicija kokā «Meitene ar kūli» u. c.

Vissavienības izstāde pārliecinoši runā par visas padomju tēlotājas mākslas uzplaukšanu un pieaugumu, par tās jaunajām uzvarām un iekarojumiem sociālistiskā reālisma garā.

Pēdējos gados padomju mākslinieki uzkrājuši ārkārtīgi vērtīgu māksliniecisku dokumentālu materiālu, lielu dzīves pieredzi. Šodien no šī materiāla sāk izkristalizēties spēcīgi un spilgti tēli.

Padomju māksliniekus vairs neapmierina parasta ilustrācija, apgleznojums, tie meklē līdzekļus, lai izteiktu lielas jūtas un domas tām atbilstošā stilā.

Padomju mākslas uzplaukumu raksturo arī tas, ka vadošā vieta izstādē vairs nepieder māksliniecīskai reportāžai un tēlotājai informācijai, bet gan darbiem, kas sniedz iedvesmojošus tēlus, ietverot sevī lielu idejisku un emocionālu saturu, parādot dabas un cilvēka iekšējo dzīvi.

JĀNIM SUDRABKALNAM

VELTĪTĀ LITERARĀ PĒCPUSDIENA

Starp latviešu pašreizējā laika lirikas meistariem ievērojamākā vieta neapstrīdami pieder Nopelniem bagātajam kultūras darbiniekam Jānim Sudrabkalnam. Tāpēc dabiski, ka pirmā «Ciņas» mākslinieciskā pēcpusdiena, kas veltīta literātūrai, š. g. 27. janvārī bija veltīta Sudrabkalna dzejai.

«Spārnotās Armādas», «Pārvērtību», «Spuldzes vējā» un «Ceļa maizes» autora mākslinieciskā seja un darbība ir ļoti īpatnēja. Dziļi patiesi ir Tautas rakstnieka Andreja Upīša vārdi, ka Sudrabkalnam nav skolotāju un paraugu ne latviešu, ne cittautu literātūrā. Pat viņa darba stils ir īpatnējs. Viņš ilgi un rūpīgi slīpē savu dzejoļu rindas, līdz panāk, ka katrs vārds un pieturas zīme tur ir neaizstājami. Tāpēc viņa pantā un pat rindā ir vairāk domu un izjūtu nekā dažam labam dzejniekam garā dzejolī. Gluži tas pats sakāms par Sudrabkalna miniatūrām, kas autoram sagādājušas ne mazāk ievērības un atzinības kā viņa dzejoļi.

Kā latviešu, tā visas pasaules literātūrā miniātūra ir diezgan plaši pazīstams literāra sacerējuma veids, bet tikai retajam ir izdevies tajā ielikt tik daudz mākslinieciski un idejisku vērtību, kā to spējis Sudrabkalns. Pa lielākai daļai autori miniatūras ir izmantojuši vai nu neatbildīgu paradoksālu domu izteikšanai, vai arī tukšam čalojumam, satura nabadzību maskējot ar formāli spožu ārējo ietērpu. Mūsu lielā miniatūras meistara sacerējumos apbrīnojama domu, atziņu, novērojumu un izjūtu bagātība. Un valdzina ne tikai satura bagātība, bet arī izteiksmes grācija, kas nekad neatpaliek formas skaistumam.

Sudrabkalna literārās pēcpusdienas rīkotāji uzskatījuši par savu mērķi atklāt klausītājiem Sudrabkalna mākslinieciskās darbības raksturīgākos momentus un sasniegumus, sākot ar 1915. gadā uzrakstīto «Odu» un beidzot ar 1946. gada pirmajās dienās un nedēļās radītajiem sacerējumiem.

Sarīkojumā piedalījās mūsu ievērojamākie mākslinieki. Nopelniem bagātā māksliniece Elfrīda Pakule ar parasto veiksmi dziedāja ārijas no Dž. Pučini operas «Madame Butterfly», Ž. Masnē «Manonas» un latviešu tautasdziesmu «Aijā žūžū, lāča bērni», par kuŗām Sudrabkalns šajā pašā izpildījumā bija priecājies Tēvijas kaŗa gados Maskavā. Arvīda Žilinska kolorātūrai komponēto dziesmu «Cīruļi ziemā» autora pavadījumā teicami dziedāja Līlija Štolce. Dziesmu nācās atkārtot.

Vēl sarīkojumā piedalījās Nopelniem bagātie skatuves mākslinieki Lilita Bērziņa, Žanis Katlaps, Jānis Osis, Artūrs Filipsons un Dailes teātŗa aktrise Elvīra Bramberga. Lilita Bērziņa lasīja dzejnieka literārās darbības sākuma posma dzejoļus «Puķes», «Oda» un «Proleta ceļa dziesma». Rūpīgi niansētā priekšnesumā Žanis Katlaps sniedza dzejoļus «Vienai jaunai meitenei», «Jaunā Ģertrūde zvana», «Tagors» un «Tāls vakars». Šie darbi sarakstīti laika posmā starp 1925. un 1930. gadu. Spēcīgi un nosvērti Jāņa Oša lasījumā izskaņēja Tēvijas kaŗa gados sacerētais «Lāčplēsis» un prozas miniatūra «Dzērves laižas pār Maskavu», kuŗā spilgti izpaužas dzejnieka kvēlā dzimtenes mīlestība un ticība uzvarai. Tēvijas kaŗa gados sacerētus dzejoļus dzirdējām arī Elvīras Brambergas izpildījumā. Artūrs Filipsons sniedza pagājušajā un šajā gadā rakstītus darbus — «Tamāra Hanuma» un «Dzimtenē». Pēdējais atklātībā dzirdēts pirmoreiz. Pirmo reizi klausījāmies Sudrabkalna atmiņu fragmentu, tāpat Rīgai un savai mūzai veltītu dzejoli «Satikšanās» rakstnieka Jūlija Vanaga rūpīgajā priekšnesumā.

Mākslinieciskā pēcpusdienu nobeidza Valsts filharmonijas koris, dziedot dziesmas ar Sudrabkalna tekstiem. Pirmo dzirdējām Pētera Barisona labi pazīstamo, sieviešu korim komponēto dziesmu «Melodijas», tad Jāņa Ozoliņa dziesmu vīru korim «Draugiem» un jauktam korim — «Sveiciens Padomju Latvijai» pirmatskaņojumā. It sevišķi pēdējā jāuzskata par teicamu ieguvumu mūsu koŗa dziesmu krājumā.

Mākslinieciskās pēcpusdienas apmeklētājiem bija izdevība iepazīties ar nelielu gleznu izstādi, kuŗai savus 10 jaunākos — pagājušajā un šinī gadā pabeigtos darbus deva Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Fr. Varslavāns un vairākus portretus Nopelniem bagātais mākslas darbinieks A. Lapiņš. Starp A. Lapiņa darbiem arī Sudrabkalna Tēvijas kaŗa gados darinātais portrets.

Vērtīgais sarīkojums bija kupli apmeklēts. Bija ieradies Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs prof. Dr. A. Kirchenšteins, Tautas rakstnieks prof. Dr. A. Upīts, Tautas mākslinieks prof. A. Kalniņš un daudzi citi ievērojami sabiedriskie, mākslas un kultūras darbinieki. Jāni Sudrabkalnu un programas izpildītājus klausītāji sirsnīgi suminēja.

J. Pabērzs

CHRONIKA

Tichonova kopotie darbi

Maskavas «Gosļitizdat» šogad laidīs klajā Tichonova kopotos darbus «Dzeja un proza».

Grāmatu ievada poēmas «Kirovs ar mums», «Vārds par 28 gvardiem». Bez tam ievērību pelna dzejoļu cikli: «Uguņīgais gads», «Telts pie Viborgas», «Gadareizes», «Rudens pastaigas», «Kalni», «Brīnišķīgais satraukums» u. c.

Prozas nodaļu sastāda cikli: «Ļeningradas stāsti», «Dažādu gadu stāsti» un «Mazie stāsti».

Grāmatas tiraža 25.000 eksemplāru.

Tichonovs viens no populārākajiem padomju dzejniekiem. Viņa darbi tulkoti 26 valodās: ukraiņu, baltkrievu, azerbaidžaniešu, kazachu, kirgīzu, ebrēju, lezginu, latviešu, igauņu, lietuviešu un citās PSRS tautu valodās; bez tam tie tulkoti arī angļu, franču, spāniešu, čehu, ķīniešu, poļu u. c. ārzemju valodās.

*

Mākslas salons-izstāde Kaļķu ielā 30 atvērts katru dienu no pl. 12—16, izņemot pirmdienas. Nākuši klāt vairāki jauni darbi.

*

Priekšlasījums par krievu gleznotāju I. S. Repinu piektdien, 1. febr. Rakstnieku kluba telpās Kr. Barona ielā 12, pl. 17. Lasīs b. Dombrovskis.

Talsu bibliotēka

sāka darboties pagājušā gada maijā. Tās rīcībā bija 7378 grāmatas. Tagad to skaits pārsniedz jau 13.000. Lasītāju vairāk kā 700.

Talsu apriņķa bibliotēkas vadība daudz darījusi grāmatu popularizēšanā. Bibliotēkas logos sarīkotas nelielas izstādes, kas veltītas M. Gorkijam, J. Rainim, A. Upītim, L. Paeglem, Kr. Baronam.

Bibliotēkas darbinieki izveido speciālu dzeju katalogu. Decembrī tanī jau bija minētas 685 dzejas par 238 tematiem. Vāc un grupē aforismus. Vērtīgs pasākums ir par atsevišķiem rakstniekiem izteikto vērtējumu kārtošana. Piemēram, par dzejnieku Luksu sakopoti Sudrabkalna, Baloža, Dambura, Krauliņa, Plauža izteiktie vērtējumi un raksturojumi. Tulko Maskavas laikrakstos ievietotos rakstus par Padomju Savienības un ārzemju rakstniekiem, lai tie būtu pieejami arī krievu valodas nepratējiem.

Izveidots albums rakstiem par Staļina Konstitūciju un Vēlēšanu nolikumu.

Igauņu rakstnieki krievu valodā

Ar Igaunijas padomju rakstnieku savienības gādību igauņu autorus tulko citās padomju tautu valodās. Maskavā krievu tulkojumā iznākuši Johannesa Sempera un Marta Rauda dzejoļu izlases krājumi. Patlaban Maskavā «Valsts Daiļliterātūras» apgādam tulko epu «Kalevipoegs», Lidijas Koidulas izlases dzejas un Eduarda Vildes romānu Machtras kaŗš. Ļeningradā iznāks igauņu lirikas antoloģija krievu tulkojumā.

IPSR Nopelniem bagātais rakstnieks Augusts Jakobsons raksta plašu romānu «Vētra». Romāna pirmā daļa iznāks šāgada sākumā. Tajā autors rāda igauņu darba tautas un inteliģences stāvokli. Romāns nobeigsies ar Lielo Tēvijas kaŗu un Padomju Igaunijas atbrīvošanu no vācu okupantiem.

Padomju Latvijas Valsts apgādniecība savā 1946. gada daiļliterātūras plānā uzņēmusi A. Jakobsona noveļu izlases krājumu latviešu tulkojumā.

Leona Paegles nāvesdienas 20 gadu atceres vakars notika pirmdien, 28. janvārī Rakstnieku namā.

Revolūcionārā dzejnieka dzīvi un darbus raksturoja A. Grigulis.

Paegle allaž ticējis labākai nākotnei. Cietumi viņu nesalauž. Šai ciņā Paegle iekļaujas trauksmaini, atdodams tai visu sevi.

Par dzejnieku atmiņas stāstīja māsa Olga.

Paegles dzejas lasīja Valsts Daiļes teātŗa aktrise E. Bramberga un Nopelniem bagātais skatuves mākslinieks A. Filipsons.

LPSR Valsts operas un baleta teātŗa solists E. Plūksna izpildīja Žilinska komponētas dziesmas ar Leona Paegles tekstiem — «Līgavai» un «Meklētāji» autora pavadījumā.

Nobeigumā Valsts Filharmonijas koris diriģenta J. Ozoliņa vadībā noskandēja divas dziesmas. Klausītājus īpaši iejūsmināja Reinholda komponētā «Sviniet gaviļu dienu».

A. S.

Mazēku paraugplāni

Architektūras pārvalde pagājušajā gadā sarīkoja atklātu sacensību pilsētu mazēku paraugplānu izstrādāšanai individuāliem būvētājiem. Sacensībai bija iesniegti 33 projekti. Tā kā no tiem nevienu neatzina par pilnīgi pieņemamu, tad Architektūras pārvalde uzdeva savām Republ. architektūras projektēšanas darbnīcām paraugplānu izstrādāšanā pieņemt par pamatu sacensībā godalgotos projektus.

Izstrādātos paraugprojektus šais dienās apsprieda lietpratēju komisija. Paraugprojekti izstrādāti vienstāvu koka un mūŗa mazēkām ar 1, 2, 3 un 4 istabu dzīvokli uz 1300 līdz 3200 kv. m lieliem zemes gabaliem.

Galīgā veidā izstrādātos paraugplānus izdos albumu veidā un izdalīs apriņķu un pilsētu izpildkomitejām, kā arī ieinteresētām iestādēm.

A. P.

MEDAĻAS «PAR UZVARU PĀR VĀCIJU» IZSNIEGŠANA RAKSTNIEKIEM

Šais dienās grupa rakstnieku viesojās pie latviešu strēlniekiem. Korpusa vadība tiem izsniedza medaļas «Par uzvaru pār Vāciju». Medaļas saņēma rakstnieki: K. Krauliņš, I. Lēmanis, A. Grigulis, J. Vanags, I. Muižnieks, E. Damburs, J. Grants. Pēc tam apbalvotie rakstnieki nolasīja strēlniekiem savus darbus — stāstus un dzejas.

Mākslas un kultūras darbinieki pie vēlētājiem

E. PAKULE UN V. ZARIŅA PIE SIEVIETĒM VĒLĒTĀJĀM

Sestdien triju arodbiedrību kopēji rīkotā vakarā Strādnieku teātrī sievietes vēlētājas sastapās ar deputātu kandidātēm b. b. E. Pakuli un V. Zariņu.

Par padomju sievieti referēja Būvstrādnieku arodbiedrības republikāniskās komitejas kultūras daļas vadītājs b. Bušs.

Pēc b. Buša referāta sapulcējušos, aplausu suminātā, uzrunāja deputātu kandidāte b. E. Pakule. Viņa teica:

«Man dāvāta liela uzticība, izraugot par deputāta kandidāti, un šo uzticību gribu arī attaisnot. Nežēlošu savus spēkus mūsu valsts atjaunošanas darbā.»

Par sievieti vēlētāju un padomju sievietes tiesībām runāja Būvstrādnieku arodbiedrības pārstāve b. Šurvillo.

Vakara noslēgumā Operas un baleta teātŗa solisti M. Pūce, A. Ludiņa, H. Brauns u. c. atskaņoja Pučini, Grīga, Rimska-Korsakova un citu komponistu skaņdarbus.

A. Poēma

LITERĀRA PĒCPUSDIENA VALSTS RAKSTNIECĪBAS MŪZEJĀ

Valsts Rakstniecības mūzejs organizē literāru sarīkojumu virkni «Literāri mirkļi Valsts Rakstniecības mūzejā». Pirmais sarīkojums svētdien, 27. janv. bija veltīts Ļeņina atcerei un PSRS Augstākās Padomes vēlēšanām. To vadīja direktors K. Freinbergs. TKP Kultūrizglītības iestāžu Komitejas pārstāvis b. Edžiņš ievadā izsacija atzinību Rakstniecības mūzejam par šādu pasākumu. Biedrs Dauge plašā un interesantā referātā stāstīja savas atmiņas par Ļeņinu. K. Freinbergs sniedza paskaidrojumus par aktuālo vēlēšanu izstādi, kas veltīta Lielajai Oktobŗa revolūcijai, Staļina Konstitūcijai un vēlēšanām. Kritiķis E. Damburs saistīgi referēja par mūsu kandidātiem rakstniekiem Vili Lāci un Frici Rokpelni. P. Birkerts referēja par Ļeņinu, Staļinu un Staļina Konstitūciju padomju folklorā. Paula Baltābola nolasīja dažas dainas, J. Sudrabkalna, A. Baloža, A. Sakses u. c. dzejas.

R.

RAKSTNIEKU VAKARS MADLIENĀ

Šinīs dienās Madlienas tautasnamā notika rakstnieku vakars. Darba zemniekus, sakarā ar PSRS Augstākās Padomes vēlēšanām, uzrunāja dzejnieks Meinhards Rudzītis, par Latvijas padomju rakstnieku jaunradi runāja dzejnieks Anatols Imermanis. Pēc tam abi dzejnieki nolasīja savus jaunākos darbus. Sarīkojumu nobeidza madlieniešu teātŗa kolektīvs ar Tautas rakstnieka Andreja Upīša viencēliena «Ragana» izrādi.

AĢITAUTOBUSS PIE RĪGAS VĒLĒTĀJIEM

Arodbiedrību Centrālās Padomes Centrālā bibliotēka organizējusi aģitautobusu, kas jau decembŗa sākumā, apkalpojot Rīgas vēlētājus, apmeklēja 16 darba vietas, sniedzot referātus par vēlēšanu jautājumiem un koncertus. Koncertos piedalījās LPSR Operas un baleta teātŗa, Filharmonijas, Dailes un Drāmas teātŗu un Mūzikālās komēdijas mākslinieki. Darba vietās visur aģitautobusu sagaidīja ļoti jūsmīgi un lūdza apciemot vēlreiz. Tagad aģitautobuss savus braucienus atjaunojis un apkalpojis Būvstrādnieku, Pārtikas rūpniecības, Poligrafiskās rūpniecības, Metalrūpniecības u. c. arodbiedrību RK paklautos uzņēmumus. Lekcijas par vēlēšanu jautājumiem šajos izbraucienos lasīja Rīgas partijas komitejas lektors b. Sīpols. Mākslinieciskos priekšnesumus sniedza Latvijas tautasdziesmu ansamblis Nopelniem bagātās māksliniece Malvīnes Vīgneres-Grīnbergas vadībā. Jāpiezīmē, ka katrā darba vietā, kur iebrauc aģitautobuss, ACP Centrālās bibliotēkas darbinieki iekārto vēlēšanu literātūras izstādi, kā arī atstāj darba vietām ceļojošās bibliotēkas par vēlēšanu jautājumiem.

Aģitautobuss savu darbu turpinās līdz 10. februārim.

J. B.

KAROGA janvāŗa burtnīca

Tuvākajās dienās lasītāji varēs iepazīties ar Karoga šāgada 1. burtnīcu, kas rāda, ka mēnešraksts turpina savas gaitas iepriekšējā redkolēģijā, kuŗas sastāvā redzam mūsu ievērojamākos rakstniekus un kultūras darbiniekus: Tautas rakstnieku prof. Andreju Upīti, Vili Lāci, Nopelniem bagātos kultūras darbiniekus Jāni Sudrabkalnu un Annu Saksi, Frici Rokpelni, Jūliju Vanagu un Kārli Krauliņu. Tā ir drošākā garantija mūsu literātūras cienītājiem, ka mēnešraksts turēs augstu savu mākslinieciskō karogu.

Janvāŗa burtnīcas saturs saistošs, daudzpusīgs. Dzejā lasām Edgaru Damburu (Ļeņins Sastapšanās Minskā) Pāvilu Vīlipu (Jūras vējš), Andreju Balodi (Boļševiki), Arvīdu Griguli (Ceļa spiekis), Ceciliju Dineri (Pārnācu mājās), Valdi Luksu (Dziesma, Esiet jauni), Jāni Plaudi (Liepājai, Jūrnieka dziesma), Jūliju Vanagu (Vārsmu vērpējam). Divas spēcīgas, mākslinieciski grodas poēmas «Drēbnieka mācekļis Pičs» (1905. g. notikumu fonā) un «Kurpnieks Grozs» (1. daļas nobeigums. Šē autors drāmatiski koncentrētās, skarbās vārsmās rāda hitleriešu pēdējo dienu varmācības Rīgā) sarakstījis Aleksandrs Čaks. Balādē «Brencis Sils» Jānis Grots rāda pirmās revolūcijas vēdas 1905. g.

Sakarā ar Jūlija Dievkociņa 40 gadu nāvesdienas atceri, ievietoti vairāki šī smalkā liriķa un revolūcionārā cīnītāja dzejoļi. Par dzejnieku īsu, bet jejutīgu eseju sarakstījis Edgars Damburs.

Prozā atzīmējams Roberta Sēļa jaunais romāns «Silaines muiža», kuŗā autors tēlaini apraksta muižas un latviešu kalpu un zemnieku attiecības astoņdesmitajos gados. Autors rāda košu, zīmīgu tvertu tipāžu, labu vides zīmējumu, senos tikumus un paražas, krāsainu tautas valodu.

Ar interesi lasāms jaunais prozaiķis Laimonis Purs, kas savā novelē «Divi cilvēki» apliecina labas psichologa spējas.

Raksturīgu kaŗa epizodu sniedzis Ignats Muižnieks Stāstā «Maza aizkavēšanās».

Chronikā Rūdolfa Egles, Jāņa Niedres, prof. M. Šaca-Aņina raksti par Jāni Misiņu (nāves gadadienas atcerei; interesantas ievietotās paša Misiņa atmiņas)

Pielikumā krāsainas Anša Cīruļa un Arija Skrides gleznu reprodukcijas.

A. St.

PADOMJU IGAUNIJAS TEĀTŖU 1946. GADA REPERTUĀRS

Vairākos IPSR teātŗos vispirms izrādīs jaunās Sempera, Sitistes un Rauda oriģināllugas, kā arī tās, kas būs godalgotas izsludinātajā lugu konkursā. Valsts «Estonijas» teātris iestudē Hugo Raudsepa komēdiju «Žurkas» (tēlotas igauņu sievietes vācu okupācijas laikā) un turpmāk paredzējis izrādīt E. Vildes romāna «Dzelzs rokas» drāmatizējumu. Tā paša autora romāna «Kā Anijas vīri gāja uz Tallinu» drāmatizējumu izrādīs Jaunatnes teātris. «Estonijas» teātris vēl rādīs Kicberga dziesmu spēli «Precību brauciens». Valsts drāmas teātris uzņēmis repertuārā Tautas rakstnieka Oskara Lutsu komēdiju «Paunveres ciems» un Tartu «Vanemuines» teātris šā paša autora trīs viencēlienus. «Vanemuine» izrādīs arī A. Kicberga drāmu «Laurītss».

Mūzikālo uzvedumu oriģināldarbu daļā izrādīs Nopelniem bagātā mūzikas darbinieka Ernesaka operu «Svētais ezers» (nelaika dzejnieka Sitistes librets).

No krievu padomju lugām izrādīs Gorbatova «Tēvu jaunību», N. Ostrovska romāna «Kā rūdījās tērauds» drāmatizējumu, Gladkova «Sendienās», Pogodina «Kremļa kurantus» un «Pasaules radīšanu», Adujeva-Ščerbačova «Tabakas kapteiņi», Kronina «Jupiters smejas», M. Kala un Ržeževska «Oļeko Dundiču», Lavrentjeva «Lūzumu» un A. Tolstoja «Zelta atslēdziņu».

No krievu klasiķiem paredzētas A. Čechova «Trīs māsas» un «Ķiršu dārzs», Gribojedova «Gudra cilvēka nelaime» (ar to «Estonija» piedalās Krievu klasiķu skatē), Gogoļa «Revidents», A. Ostrovska «Ienesīgs amats» un «Bez vainas vainīgie», Goŗkija «Sīkpilsoņi» un «Māte», Ļermontova «Maskarāde» un Čaikovska «Pīka dāma».

No Vakareiropas klasiķiem rādīs Rostāna «Sirano de Beržeraku», Šekspīra «Sapni vasaras naktī», «Ziemas pasaku» un «Spītnieces precības», Goldoni «Divu kungu kalpu» un «Vēju grābsli», Moljēra «Skopuli» un «Iedomu slimo», Ibsena «Noru», Lope de Vegas «Seviļas zvaigzni» un «Suns uz siena kaudzes». Mūzikālie uzvedumi: Bizē «Karmena» un Doniceti «Dons Paskāls».

No ārzemju modernā repertuāra minama Helmanes luga «Lapsas bērns», Prīstlija «Viņš ieradies» (latv. tulkojumā: Ieradies inspektors) un «Bīstams pagrieziens», no mūzikālajiem uzvedumiem — operetes «Rozmarija» un «Silva».

SOMU KAREĻU TEATŖA VIESIZRĀDES

Tallinā paredzētas 1946. gada vasarā, kad tur notiks mākslas un mākslinieciskās pašdarbības dekada. Minētais teātris darbojas Oloņeckas pilsētā un ir viens no vecākajiem somu Karelijas teātŗiem. Teātris Tallinā dos divas izrādes somu valodā.

Laikraksts «Literātūra un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkolēģija: **J. Grants** (atbildīgais redaktors), **M. Buša, N. Grīnfelds, A. Lapiņš, A. Grigulis, A. Sakse, A. Krūmiņš** Redakcijas adrese Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Runas stundas no pl. 10—14. Numurs maksā Rbļ. 1.—. Abonēšanas maksa Rbļ. 52,— gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 41/43. Izdevējs VAPP laikrakstu un žurnālu apgādniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.

Iespiests Vapp Poligr. tresta tipogr. Nr. 1 «Ciņa», Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40. JT 00469.